

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Розвиток системи гарантування вкладів в Україні

Студентки 2 курсу 5м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Сидоренко Марії
Олегівни

Науковий керівник
канд. екон. наук

Серажим Юліан
Віталійович

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ГАРАНТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ	7
1.1. Економічні передумови розвитку систем гарантування банківських вкладів та їх сутність в Україні.....	7
1.2. Класифікація існуючих світових систем гарантування вкладів ...	155
1.3. Нормативно-законодавча база щодо діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.....	222
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ І СВІТІ	32
2.1. Аналіз системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні	322
2.2. Аналіз міжнародного досвіду системи гарантування вкладів	433
2.3. Аналіз процесу виконання фондом гарантування своїх зобов'язань на прикладі неплатоспроможних банків національної банківської системи	500
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	5858
3.1. Шляхи впровадження зарубіжного досвіду з гарантування вкладів фізичних осіб в Україні	58
3.2. Методичні рекомендації оцінювання фінансової стійкості банку в умовах асиметрії інформації	6565
3.3. Рекомендації з подальшого вдосконалення діяльності фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.....	74
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ.....	95

ВСТУП

В сучасній Україні заощадження населення – це важливе джерело фінансування інвестицій держави. Разом з тим, значна частина накопичень громадян не залучаються до економічного обороту через низький рівень довіри населення як до окремих банків, так і банківської системи в цілому. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є формування і розвиток системи гарантування банківських вкладів.

Ефективний розвиток та економічне зростання будь-якої держави є неможливим без стабільної, надійної та дієвої банківської системи. Без довіри населення, потенційних клієнтів до банків, які є одними із головних інвесторів, неможливе функціонування ефективного сучасного ринкового механізму, платіжної системи та грошового обороту. Довіра вкладників до банків є запорукою збільшення їх ресурсів. Оскільки банки оперують коштами клієнтів, що залучені на депозитні вклади, а такий вид діяльності містить у собі певні ризики, то клієнт повинен бути впевнений, що ці кошти банк у визначений договором термін поверне назад. У такій ситуації вирішення питання щодо створення захисного підґрунтя банківських вкладів має пріоритетне значення. Це, відповідно, спонукає до з'ясування і обґрунтування процесу розвитку систем гарантування банківських вкладів.

Світові фінансові кризи показали необхідність створення та постійного динамічного розвитку системи страхування вкладів. Це викликано тим, що у своїй діяльності банки керуються власними комерційними інтересами, а це часто супроводжується здійсненням високоризикованих операцій, що може призвести до зниження показників ліквідності банків, стати причиною банкрутства та неспроможності виконати зобов'язання перед вкладниками.

Правова природа відносин в банківській сфері поєднує в собі публічно-правові та приватно-правові елементи. Це зумовлює необхідність забезпечення цих відносин як нормами приватного, так і нормами публічного права, в тому числі адміністративного. Адміністративно-правове регулювання передбачає

існування системи спеціально уповноважених галузевих державних органів та застосування ними певних форм і методів управління.

Однією з найбільших проблем сьогодення є захист інтересів вкладників-фізичних осіб. Найбільш ефективним засобом є державний захист (гарантування) вкладів, що запобігає банківській паніці та відтоку депозитів.

Система гарантування вкладів відіграє надзвичайно важливу роль у функціонуванні банківської системи та виступає одним із основних елементів підвищення довіри до неї. Банківські установи беруть участь у платіжній системі країни та, окрім іншого, виконують трансформаційну функцію грошових коштів, позаяк банки є найбільш схильними до ризику втрати клієнтської бази, вкладів, і, як наслідок, – неспроможності виконання взятих на себе зобов'язань перед своїми кредиторами. Через такі факти можливого розвитку подій наявність дієвої системи гарантування вкладів дозволяє зміцнити надійність грошових коштів населення і тим самим забезпечує соціальну стабільність у суспільстві.

Наукові основи гарантування банківських вкладів закладено у працях таких вітчизняних і закордонних учених, як С. Безвух, Ж. Голодова, О. Грасюк, О. Засядько, Т. Мазур, О. Орлюк, А. Свечкіна, І. Серветник, О. Соколов. Віддаючи належне здобуткам дослідників, зауважимо, що увага авторів сконцентрована переважно на дослідженні функцій і принципів системи гарантування банківських вкладів. Розв'язання проблем, пов'язаних із удосконаленням захисту вкладів населення, знайшли своє відображення в публікаціях вітчизняних учених: О. Дзюблюка, А. Мороза, М. Савлука. Проблеми захисту депозитних вкладень населення України висвітлено в роботах Н. Бондара, С. Власовича, О. Заруцької, Т. Смовженко, Р. Тиркала, Н. Уманціва, О. Ходарчука. Наукові праці з цієї тематики присвячені обґрунтуванню теоретико-методологічних аспектів функціонування систем страхування депозитів в окремих країнах, однак виникає необхідність виокремлення і впровадження у вітчизняну практику зарубіжного досвіду щодо вдосконалення механізму відшкодування вкладів.

Метою написання роботи є вивчення розвитку системи гарантування вкладів в Україні та визначення її вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- розкрити економічні передумови розвитку систем гарантування банківських вкладів та їх сутність в Україні;
- визначити класифікацію існуючих світових систем гарантування вкладів;
- дослідити нормативно-законодавчу базу щодо діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні;
- проаналізувати систему гарантування вкладів фізичних осіб в Україні;
- вивчити міжнародний досвід системи гарантування вкладів;
- оцінити процес виконання фондом гарантування своїх зобов'язань на прикладі неплатоспроможних банків національної банківської системи;
- запропонувати шляхи впровадження зарубіжного досвіду з гарантування вкладів фізичних осіб в Україні;
- описати методичні рекомендації оцінювання фінансової стійкості банку в умовах асиметрії інформації
- дослідити рекомендації з подальшого вдосконалення діяльності фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.

Об'єктом дослідження є система гарантування банківських вкладів.

Предметом дослідження є механізм впливу факторів зовнішнього та внутрішнього впливу на розвиток систем гарантування банківських вкладів.

Теоретичною основою роботи стали наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі банківництва, дослідження вітчизняних і зарубіжних учених з теорії фінансів. Правове поле дослідження становлять чинні законодавчі та нормативні документи, що регламентують регулювання банківської діяльності в Україні.

Методи дослідження. У процесі досліджень використовувалися методи: логічного узагальнення (при формуванні висновків), системного підходу (при

визначенні особливостей формування та регулювання банківських вкладів), економіко-математичного моделювання (для вдосконалення механізму впливу факторів на розвиток систем гарантування банківських вкладів).

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі результати дослідження знайшли відображення в науковій статті: Сидоренко М.О. Напрями удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні.

Інформаційна база містить наукові публікації вітчизняних та зарубіжних періодичних і спеціальних видань, монографічні дослідження, спеціалізовану навчальну літературу.

Загальний обсяг роботи становить 95 сторінок, містить: таблиць 16, рисунків 5. Список використаних джерел становить 68 пунктів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ГАРАНТУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВКЛАДІВ

1.1. Економічні передумови розвитку систем гарантування банківських вкладів та їх сутність в Україні

За майже 27 років незалежності України було кілька етапів втрати довіри населення і до національної валюти, і до банківської системи в цілому. Тому, одним із заходів зростання довіри до банків було утворення національної системи страхування та гарантування повернення вкладів.

Спочатку в Україні була відкрито виражена система гарантування вкладів. 25 серпня 1996 року був прийнятий Указ Президента України Л. Кучми «Про грошову реформу в Україні», відповідно до якого здійснюється впровадження в обіг визначеної чинним законодавством України національної валюти – гривні [36].

Вважаємо, що саме із появою гривні розпочався інтенсивний розвиток банківської системи України як частини ринкової інфраструктури та головного елемента ринку фінансових ресурсів (деPOSITНИХ та кредитних). Кількість банків почала активно зростати, проте в результаті недосконалого правового регулювання та фінансових криз ступінь довіри населення до них є незначним, більшість заощаджень все одно зберігалися поза межами банківських установ. Тому для підвищення довіри до банків було прийнято рішення про необхідність створення такої системи гарантування вкладів, котра б:

- досліджувала питання оцінки та аналізу банківської діяльності та взаємовідносин із клієнтами;
- оберігала населення від утрати вкладених заощаджень;
- надавала підтримку банківській системі під час фінансової кризи;
- допомагала мобілізації фінансових ресурсів для їх поступової видозміни у реальні інвестиції в економіку України.

У 1998 р. Указом Президента України «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків» було утворено Фонд

гарантування вкладів фізичних осіб (надалі , ФГВФО). На той час Україна була однією з перших держав колишнього Радянського Союзу, котра запровадила таку систему страхування депозитів. Вищезазначеним Указом установлювалися обов'язкові збори, котрі вносилися комерційними банками до ФГВФО; утверджувався порядок відшкодування цим Фондом коштів вкладникам, за котрим при недоступності вкладу в банку, фізичній особі гарантувалося повернення вкладу разом із відсотками у розмірі вкладу, але не більше 500 гривень, станом на день, коли цей вклад став недоступним [37].

Наступним етапом розвитку системи гарантування вкладів та банківської системи взагалі було прийняття у 2000 році Закону України «Про банки і банківську діяльність», котрий діє і до сьогодні. Цим законом було чітко визначено такі поняття як «банк», «вклад (депозит)» та «кредитор банку», котрі напряду відносяться до функціонування системи гарантування депозитів. Також даним законом (Глава 16) було прописано механізм ліквідації банків та черговість задоволення вимог кредиторів у випадку його неплатоздатності.

У 2001 р. було прийнято Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб», котрий, доповнюючи попередній Закон, посилив довіру до банків та сприяв бурхливому розвитку вітчизняної банківської системи в цілому. Даним Законом було встановлено певні засади функціонування Фонду, порядок відшкодування вкладів учасників банків та тимчасових учасників Фонду у випадку відкликання банківської ліцензії та їх ліквідації, а також значно було врегульовано відносини між Фондом та органами влади. Також нововведенням у цьому Законі було зобов'язання банків подавати інформацію про обсяги, порядок відшкодування та види вкладів, котрі підлягають гарантуванню Фондом. Крім того ФГВФО одержав право застосовувати заходи впливу до банку та відкликати банківські ліцензії [40]. ФГВФО був наділений вузьким колом контролюючих функцій та позбавлений права активно впливати на порушників законодавства. Під час розробки та удосконалення вітчизняної системи страхування депозитів та утворення ФГВФО, обов'язково використовувався світовий досвід запровадження у себе відповідних систем. За основу взято американський тип системи страхування депозитів (надалі - ССД),

де банки, котрі зареєстровані в Державному реєстрі банків та одержали право здійснювати банківську діяльність ліцензійно та зобов'язані бути учасниками Фонду гарантування вкладів.

Світова криза 2008-2009 рр. мала значний вплив на розвиток банківської системи. Криза іпотеки віднайшла своє відображення в усіх сферах економіки.

Основними причинами такої кризи можна виділити наступні:

- зростання кредитного портфеля банківських установ та наявність значної диспропорції між залученими депозитами та виданими кредитами;
- зростання попиту та неспроможність повернення клієнтами взятих споживчих та іпотечних кредитів з причини втрати роботи, зростанням безробіття та знецінення гривні;
- значне здорожчання кредитних ресурсів та збільшення темпів інфляції.

Усі вказані причини призвели до нездатності банківських установ покрити поточні зобов'язання за депозитними операціями. Це спричинило паніку серед клієнтів-вкладників та завдало великих збитків банкам.

По причині масової втрати вкладників зросло банкрутство та ліквідація багатьох банків. Власники та персонал проводили недієву депозитну політику, котра спричинила зменшення грошових коштів фізичних осіб в банківських установах.

На основі вказаний подій у 2008 році був прийнятий Закон України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» [38]. Окрім інших положень, задля підвищення довіри населення до банків даним Законом передбачено значне збільшення гарантованої ФГВФО суми відшкодування – із 50 000 грн до 150 000 грн.

Прийняття у 2012 році Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» також стало важливим та дієвим аспектом в процесі становлення та формування української системи гарантування вкладів.

Даний документ сміливо називають значним прогресом у розвитку системи гарантування вкладів фізичних осіб. Його метою являється:

- гарантування законного захисту прав та інтересів усіх вкладників банківських установ;
- подальше збільшення довіри до національної банківської системи;
- стимулювання потенційних та реальних вкладників до залучення коштів у банківські установи України;
- у випадку неплатоспроможності банку – гарантування ефективної процедури виведення його з ринку та ліквідації.

ФГВФО є установою, котра виконує конкретні функції у галузі гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоздатних банків з ринку.

Кожен етап розвитку вітчизняної системи страхування депозитів НБУ разом із ФГВФО прикладали максимум зусиль задля гарантованого захисту інтересів вкладників та кредиторів банківських установ. У Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» було прийнято рішення про збільшення граничного розміру відшкодування. Тобто, цю суму збільшували дванадцять разів за час функціонування ФГВФО і станом на 2015 рік вона складає 200 000 грн. [39]

Далі в розвитку системи гарантування вкладів варто відзначити прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи» у 2014 році. Цьому сприяв початок банківської кризи в Україні, так як у 2013-2015 рр. збанкрутувало більше 50 банківських установ. Серед введених змін варто зазначити введення поняття «системно важливий банк – це банк, що відповідає критеріям, встановленим НБУ (розмір загальних активів та депозитного портфеля; ступінь фінансових взаємозв'язків та об'єм міжбанківського кредитування; розмір та об'єкт здійснення кредитної політики банку), діяльність якого суттєво впливає на стабільність банківської системи» [35].

Національна система гарантування вкладів фізичних осіб мала зміни і у 2015 році із прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб»,

згідно з котрим збільшено адміністративну та кримінальну відповідальність пов'язаних із банком осіб, власників істотної участі, за «... доведення банку до неплатоспроможності, що є умисним вчиненням будь-яких дій, які призвели до віднесення банку до категорії неплатоспроможних, якщо це завдало великої матеріальної шкоди кредитору або державі» [34].

Прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку» у 2015 році стало важливим історично-правовим аспектом розвитку системи гарантування вкладів в Україні. Даний Закон написаний спільно із фахівцями Світового банку, НБУ, Міністерства фінансів та ФГВФО та покращує прозорість процедури виведення з ринку неплатоспроможних банків і наділяє більшими повноваженнями ФГВФО як тимчасового адміністратора, так і ліквідатора. ФГВФО тепер має право проводити аудит стану бази даних вкладників та банківських операцій банківської установи ще на стадії проблемності [1, с. 163].

Досліджуючи систему гарантування банківських вкладів, важливо визначити її місце в структурі систем вищого рівня. Наприклад, В. Огієнко [27, 33] вважає, що «для того, щоб система гарантування вкладів була ефективною, вона повинна входити до загальної системи ринкових інститутів і державного регулювання».

В. Бобиль [7, 24] бачить «гарантування вкладів одним із компонентів системи фінансової та економічної безпеки, яка передбачає також розвинену систему ризик-менеджменту у банківських установах, стабільне макроекономічне середовище, ефективну грошово-кредитну політику, розвинений пруденційний нагляд тощо».

Погоджуємось з думкою даних авторів, що гарантування банківських вкладів варто розглядати як складову безпеки банківського сектору, котра, певним чином є елементом фінансової безпеки держави, проте зазначимо, що призначення таких гарантій, в першу чергу, полягає у захисті прав банківських вкладників та, за допомогою цього, зміцнюється довіра населення до банківських установ.

Різноманітні визначення зустрічаються і у розкритті вченими самої сутності системи гарантування банківських вкладів. Так, Д. Маслобоева та А. Фрідман [25] визначають систему гарантування банківських вкладів як «комплекс заходів, спрямованих на захист вкладів, що забезпечують їх гарантоване повернення в повному обсязі (або частково) у випадку банкрутства кредитної установи. Однак залишається не зрозумілим, які саме суб'єкти повинні здійснювати зазначені заходи».

Б. Делгербаяр та Б. Даажамба [16, с. 85] розглядають та поняття у вузькому сенсі як «систему правових норм і механізмів, спрямованих на сприяння утворенню і мобілізації заощаджень з метою захисту банківської системи від фінансових криз, вкладників від ризиків, які вони не здатні оцінити і врахувати у своїх інвестиційних рішеннях». Натомість В. Огієнко [27, с. 315], з думкою якого ми погоджуємось, вважає, що «системи гарантування вкладів повинні враховувати не лише юридичні, а й адміністративні та фінансові умови їх функціонування».

К. Алексійчук [3] системою гарантування вкладів вважає «сукупність органів та відносин, що регулюють захист прав вкладників. При цьому дослідниця не розкриває склад таких органів та не уточнює інструментарій регулювання, завдяки якому забезпечується захист вкладників».

Розглянувши підходи вчених-економістів до трактування сутності системи гарантування банківських вкладів, можна зробити висновок, що це поняття розглядається як: комплекс або система заходів, система правових норм і механізмів, сукупність органів та регулюючих відносин, сукупність взаємозалежних організаційних елементів, методів фінансування та регулювання діяльності інституцій, які спрямовані як на захист банківських вкладів, так і на захист прав вкладників.

Враховуючи, що гарантування банківських вкладів є управлінською діяльністю, а головним процесом, покладеним в основу такої діяльності, є процес вироблення і реалізації регулюючих, організуючих та координуючих впливів, суб'єктами системи гарантування банківських вкладів можуть бути, з одного боку, ті органи, які мають повноваження щодо регулювання діяльності

банківських установ, а саме органи державної влади, на які покладено завдання щодо формування законодавчого та нормативно-правового забезпечення гарантування банківських вкладів, центральний банк або інший орган державного нагляду, який регулює діяльність банківських установ (фінансовий регулятор), страховий гарантійний фонд, керівництву якого передано окремі регулюючі функції, а з іншого боку, безпосередньо банківські установи, діяльність яких є об'єктом впливу. Міжнародні та саморегулювні організації, які розробляють пропозиції щодо удосконалення процесів реалізації гарантій за банківськими вкладками, не є суб'єктами системи гарантування, оскільки їхні пропозиції мають суто рекомендаційний характер та впливають на процеси гарантування опосередковано [55, с. 60].

Зважаючи на викладене, під системою гарантування банківських вкладів пропонуємо розуміти сукупність органів (державної влади, центрального банку та страхового гарантійного фонду), що взаємодіють між собою у процесах координації та коригування діяльності банківських установ з метою недопущення невиконання ними своїх зобов'язань перед вкладниками, а у разі необхідності, вжиття заходів щодо забезпечення повернення вкладів у встановленому обсязі.

В. Пашнева [32, с. 111] виділяє такі особливості гарантування банківських вкладів:

- суспільна значимість діяльності, яка здійснюється в публічних інтересах;
- невизначеність кола осіб, оскільки чисельність вкладників постійно змінюється та достеменно невідомо, скільки їх буде на момент невиконання банком зобов'язань перед ними;
- універсальність гарантування незалежно від місця проживання вкладника або знаходження банку на території України, обсяг надаваних державою гарантій може бути однаковим для всіх вкладників.

Отже, спосіб додаткового захисту інтересів вкладників ґрунтується на створенні системи взаємної відповідальності комерційних банків та передбачає

використання страхових принципів при утворенні фонду для повної або часткової компенсації збитків, нанесеного вкладникам.

Результати аналізу міжнародної практики гарантування дозволяють виділити чотири типи таких суб'єктів:

- 1) державу;
- 2) безпосередньо банківські установи;
- 3) страхові гарантійні фонди як інститути взаємного страхування;
- 4) окремі страхові компанії.

На сьогодні не існує єдиної універсальної схеми гарантування депозитів для всіх країн, оскільки не зважаючи на процес уніфікації банківських законодавств, національні відмінності типів банківських систем ще досить значні. Вони залежать від структури національної банківської системи, порядку функціонування системи контролю та нагляду за нею, відносин держави з комерційними банками.

Гарантуванню банківських вкладів притаманні специфічні особливості, врахування яких дозволяє відмежовувати цей забезпечувальний засіб від інших видів гарантій. Зокрема, це стосується цілей гарантування вкладів: стимулювання залучення заощаджень населення в банківську систему, зміцнення довіри до банківського сектора, підтримка стабільності банківської системи, запобігання паніці населення щодо вилучення банківських вкладів, захист прав та інтересів вкладників. При цьому, особливим є й суб'єктний склад відносин, пов'язаних із забезпеченням виконання фінансових зобов'язань, зокрема участь у відносинах специфічного суб'єкта – фонду гарантування вкладів, наявність широкого кола учасників, зумовлений характер гарантування вкладів із чітко встановленими межами гарантій тощо [64].

1.2. Класифікація існуючих світових систем гарантування вкладів

Наявність різних підходів до класифікації систем гарантування вкладів обумовлює потребу їх узагальнення, систематизації в єдину систему з виокремленням класифікаційних ознак для різних видів. Схематично запропонована класифікація видів систем гарантування вкладів наведена табл. 1.1.

За класифікацією МВФ системи страхування поділяються на два основних види:

- експліцитний (формальний, відкритий);
- імпліцитний (неформальний, прихований).

Таблиця 1.1

Класифікація систем гарантування вкладів [39]

Види систем гарантування вкладів	Підвиди систем гарантування вкладів	Види систем гарантування вкладів	Підвиди систем гарантування вкладів
Залежно від широти охоплення	- повна; - обмежена; - дискреційна;	Залежно від правового регулювання	- імперативна; - диспозитивна;
Залежно від централізації	- централізована; - децентралізована;	Залежно від форми участі	- обов'язкова; - добровільна; - комбінована;
Залежно від форми власності	- державна; - приватна; - змішана;	Залежно від об'єктів захисту	- вибіркова; - загальна;
Залежно від способу та характеру зборів з учасників	- авансових внесків; - внесків за фактом; - фіксованих внесків; - диференційованих внесків; - комбінованих внесків;	За ступенем державної участі у фінансовому забезпеченні (покритті) страхових виплат	- відсутність державного покриття; - законодавча участь держави у покритті; - неясність держави щодо покриття; - неявне покриття; - обмежене покриття; - повне покриття;
Залежно від формальності	- експліцитна (формальна, відкрита); - імпліцитна (неформальна, прихована);	Залежно від функцій страховика	- виплатна каса; - виплатна каса з розширеними повноваженнями; - фонд мінімізації ризиків;

Формальний вид системи страхування передбачає чітке встановлення порядку, строків, розмірів виплат гарантованих сум за вкладками, а також конкретний порядок виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Відповідно, неформальний вид системи гарантування вкладів характеризується відсутністю спеціалізованого фонду для виплат коштів та обов'язкових платежів до даного фонду, відсутністю порядку відшкодування коштів за вкладками (не визначено строки, розміри відшкодування).

Переваги неформальної системи полягають у рівній захищеності вкладників незначних і великих коштів і відсутності необхідності для держави організувати страховий фонд. До недоліків неформальної системи можна віднести наступні: приватним банкам, що мають проблеми, допомога, як правило, не надається; платники податків несуть основну частину витрат на поновлення ліквідності банківської системи; уряд самостійно приймає рішення про банкрутства банків [23, с. 81].

Стабільний та динамічний розвиток світового фінансового ринку передбачає ефективне функціонування банківського сектору, тому з метою мінімізації ризиків, що притаманні банківській діяльності, більшість економічно розвинених країн використовує експліцитний вид системи страхування вкладів. Експліцитна система гарантування вкладів сприяє чіткому розумінню суспільством механізму гарантування вкладів, що визначає зміцнення довіри до банківської системи та позитивним чином впливає на динаміку залучення коштів від фізичних осіб.

В залежності від обов'язковості законодавчого закріплення виділяють імперативний і диспозитивний види систем гарантування вкладів. Імперативний вид передбачає визначення усіх ключових складових функціонування системи гарантування вкладів на законодавчому рівні: правила та процедури, суб'єкти і об'єкти, рівень внесків учасників, механізми виведення неплатоспроможних банків з ринку. При диспозитивному виді системи гарантування вкладів основні засади функціонування системи базуються на варіативності кожного конкретного випадку.

До переваг імперативного виду систем гарантування вкладів можна віднести законність, прозорість, уніфікованість правил, але при цьому недоліком є неможливість гнучкого підходу при індивідуальних обставинах. Відповідно більш гнучким підходом, що враховує конкретні індивідуальні особливості є диспозитивна система гарантування вкладів, але відсутність законодавчо встановлених правил в цілому не сприяє підвищенню довіри населення до банківської системи, що призводить до зменшення обсягів залучених депозитів.

Також в банківській практиці використовують два підходи до системи страхування депозитів: централізований і децентралізований. Централізована система передбачає створення міжбанківського фонду страхування чи гарантування депозитів, що формується за рахунок внесків (первісних, регулярних та спеціальних) комерційних банків, які ведуть роботу з вкладами фізичних осіб. Децентралізована система передбачає створення резерву безпосередньо на рівні комерційного банку.

За критерієм обов'язковості можна виділити два види систем гарантування вкладів: обов'язкової та добровільної участі. Обов'язкова участь передбачає однакові умови участі для всіх банків, закріплені законодавчо, що забезпечує рівні гарантії всім вкладникам різних банків. При добровільній участі укладаються індивідуальні договори з кредитно-фінансовими установами, що визначають порядок участі в системі гарантування вкладів. Також пропонуємо включити до розподілу з даною класифікаційною ознакою комбінований вид системи гарантування вкладів, що передбачає перелік обов'язкових та добровільних учасників.

В залежності від форми власності більшість авторів виділяють три види системи гарантування вкладів: державна, приватна, змішана. При цьому деякі автори деталізують розподіл в залежності від форми власності, виділяючи чотири види [18, с. 122]:

- система страхування, що передбачає 100% участі держави, де управління та фінансування здійснюється державою;

- система страхування через фонди, якими керують суспільні корпорації та які частково фінансуються банками;
- фонди, що спільно керуються банками та державою, фінансуються, як правило, банками;
- часткове управління зі схемою взаємного страхування, без участі держави.

За умови державного фінансування у випадку банкрутства банків інші банки не поділяють витрати, що спричиняє досить високий рівень морального ризику. Крім того, державна форма власності на відміну від приватної передбачає неприбуткову діяльність, що призводить до неефективного використання коштів спеціалізованого фонду. З іншої сторони, відсутність державного впливу суттєво збільшує рівень ризику і перекладає витрати на самі банки. Оптимальним є змішана форма фінансування, що передбачає спільну участь держави і банків, розширюючи таким чином джерела формування коштів системи гарантування вкладів і мінімізуючи банківські ризики.

За ступенем державної участі у фінансовому забезпеченні страхових виплат є системі страхування вкладів із створенням додаткових державних гарантій і без створення додаткових державних гарантій. У першому випадку центральний банк відкриває на користь системи страхування вкладів кредитну лінію, якою вона може скористатися при недостатності поточних коштів фонду для здійснення основної діяльності. У другому випадку фінансові ресурси фонду обмежені власними надходженнями.

При цьому доцільно зауважити, що є декілька варіантів державної участі в системі страхування вкладів:

- явна відмова від страхування та захисту вкладів;
- законодавча участь держави, що передбачає переваги вкладників перед іншими вимогами при ліквідації банку-банкроту;
- неясність держави щодо покриття;
- неявна гарантія держави (відсутність спеціальних законів чи фондів, які забезпечують гарантію вкладів громадян, кошти для виплат не резервуються, проте за попереднім досвідом або відповідно до заяв відповідальних осіб є

ймовірність повернення депозитів. При цьому розмір відшкодувань залишається на розсуд влади;

- обмежене покриття (розповсюджуються на частину вкладу, на окремі види вкладів. При цьому існує державний, приватний або змішаний фонд страхування депозитів);

- повне покриття держави (застосовуються в умовах кредитної кризи. Цю систему після нормалізації економічної ситуації може бути замінено системою з обмеженим покриттям).

В залежності від способу та характеру зборів з учасників системи гарантування вкладів виділяють системи: авансових внесків, внесків за фактом, фіксованих внесків, диференційованих внесків. При авансових внесках збори з учасників системи гарантування вкладів, за рахунок яких формується фонд, стягуються наперед, до настання недоступності вкладів. Внески за фактом передбачають стягнення зборів після настання недоступності вкладів. При фіксованих внесках встановлюється однаковий коефіцієнт, який прив'язаний до бази гарантованих депозитів або до обсягу залучених депозитів. Диференційовані внески передбачають встановлення коефіцієнту від визначеної оцінки ступеня ризику банку. До даної класифікаційної ознаки пропонуємо включити комбіновані внески, що передбачають об'єднання всіх попередніх видів, тобто збори з учасників можуть проводитись частково за рахунок авансових та фіксованих внесків, у разі недостатності коштів запроваджується система внесків за фактом, а також залишається можливість використовувати диференційовані внески.

При авансових внесках суттєво зменшується ризик неспроможності розрахуватись із вкладниками, адже фонд створюється до настання таких подій. При цьому авансові внески передбачають створення спеціалізованого фонду, що відповідно обумовлює потребу додаткових витрат на управління даним фондом, а також постійний фінансовий тиск на банки.

Перевагами фіксованих внесків є прозорість та ясність нарахування розміру платежів до фонду, відсутність впливу суб'єктивного чинники. Недоліками при такому виді гарантування вкладів є відсутність заохочувальних

механізмів щодо неприйняття надмірних ризиків. Гарантії вкладників слабких фінансових установ фінансуються за рахунок сильних. При диференційованих внесках перевагами є обґрунтованість з позицій співвідношення рівня ризику, прийнятого банком, та розміром відрахувань до фонду. Але при цьому за відсутності ефективної методики оцінювання ризиків можливий вплив суб'єктивного чинника [52, с. 67].

Залежно від об'єктів захисту пропонуємо виділити два види систем гарантування вкладів: вибіркова (система гарантування лише банківських депозитів) і загальна (система гарантування вкладів банківських і небанківських фінансових установ). У більшості країн на законодавчому рівні передбачене обов'язкове страхування лише банківських депозитів, що пов'язано зі специфікою функціонування банківського сектору, високим рівнем ризику, потребою здійснювати ефективний нагляд. Але при такому підході незахищеними залишаються користувачі фінансових послуг небанківських фінансових установ.

За широтою охоплення виділяють системи бланкових гарантій (повна) і обмежених гарантій. Повна передбачає відшкодування усіх депозитів одній особі в одній фінансовій установі в повному обсязі. Обмежена – обсяг гарантованого покриття є обмеженим і розрахований на захист пересічного вкладника.

В період кризи 2008-2009 років деякі країни використовували повну систему гарантування вкладів, запобігаючи таким чином масовому відпливу вкладів. Але такий підхід сприяє підвищенню ризиковості банківських операцій, а також знижує відповідальність вкладників при виборі банку. При обмежених гарантіях існує ймовірність масового відпливу банківських вкладів, але такий вид гарантування вкладів відповідає принципу ефективності захисту вкладів, підвищує ринкову дисципліну банків, зменшує навантаження на учасників системи гарантування вкладів.

На основі систематизації існуючих підходів до класифікації систем гарантування вкладів можна визначити місце вітчизняної системи гарантування у загальній класифікації (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Місце вітчизняної системи гарантування вкладів фізичних осіб у загальній класифікації [47]

№	Вид системи гарантування вкладів	Особливості в Україні
1	Імперативна	Закріплена у Законі України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»
2	Експліцитна	Визначено порядок відшкодування вкладів, гарантований мінімум, строки відшкодування, порядок виведення неплатоспроможних банків з ринку тощо.
3	Централізована	Створено спеціалізовану установу – Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд)
4	Обов'язкова	Участь у системі гарантування вкладів є обов'язковою для всіх банків (крім АТ «Ощадбанк»), банк стає учасником Фонду в день отримання ліцензії
5	Державна	Фонд є державною установою, але фінансування здійснюється за рахунок внесків банків, коштів НБУ та інших джерел визначених законодавчо
6	Обмежена	Законодавчо встановлюється мінімальна сума вкладу, що буде відшкодована у разі відкликання ліцензії неплатоспроможного банку
7	Комбінованих внесків	Банки сплачують до Фонду наступні внески: - початковий збір (1% статутного капіталу); - регулярний збір (у відсотках до бази нарахування); - Фонд має право установлювати диференційовані збори відповідно до визначеної підзаконними актами Фонду методики; - у разі недостатності коштів Фонд може встановити спеціальний збір.
8	Вибіркова	Фондом гарантується відшкодування вкладів лише банків (не розповсюджується на небанківські фінансові установи)
9	Виплатна каса з розширеними повноваженнями	З прийняттям Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у 2012 році Фонд здійснює повноваження не лише з виплати гарантованих сум вкладів, а й функції виведення неплатоспроможних банків з ринку

Вітчизняна система гарантування вкладів з прийняттям Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у 2012 році суттєво наблизилась до світових стандартів ефективності гарантування депозитів. З проведенням реформування української системи гарантування вкладів фізичних осіб розширились повноваження ФГВФО, підвищилась якість інституційних та організаційних засад функціонування системи гарантування вкладів.

1.3. Нормативно-законодавча база щодо діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні

Гарантування вкладів фізичних осіб в Україні здійснюється відповідно до Конституції України, законів України «Про банки і банківську діяльність», «Про Національний банк України», а також норм що врегульовують процес виведення неплатоспроможного банку з ринку, зокрема, Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23 лютого 2012 року № 4452-VI5 (далі – Закон), Рішення виконавчої дирекції ФГВФО «Про затвердження Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку» від 05 липня 2012 року № 26 та інших нормативно-правових актів ФГВФО.

У процесі формування нормативного підґрунтя банківського регулювання досягається подвійна мета: по-перше, забезпечення можливості здійснення банківської діяльності відповідними установами, по-друге, формування управлінської структури банківської діяльності. Тому слід розмежовувати правове регулювання банківської діяльності і правове регулювання управління банківською діяльністю, що забезпечується адміністративно-правовими нормами.

Сукупність державних органів, які функціонують у банківській системі, має формувати спільний для усіх внутрішніх елементів механізм роботи. Тому держава не тільки встановлює правила здійснення банківської діяльності, а й формує систему відповідних за компетенцією державних органів, визначає порядок їх функціонування.

Відповідно до ст. 3 Закону спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків у встановлених законодавством випадках покладено на Фонд, який створено у 1998 році відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків» від 10 вересня 1998 року № 996/989.

Основним завданням ФГВФО є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з

ринку. На виконання цього завдання ФГВФО у порядку, передбаченому законодавством, виконує такі функції: веде реєстр учасників Фонду; здійснює контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником ФГВФО; здійснює регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб; бере участь в інспекційних перевірках проблемних банків за пропозицією Національного банку України; застосовує до банків та їх керівників відповідно фінансові санкції і накладає адміністративні штрафи; здійснює процедуру виведення неплатоспроможних банків з ринку, в тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організовує відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку, продаж неплатоспроможного банку або створення та продаж перехідного банку; здійснює перевірки банків відповідно до цього Закону; надає фінансову підтримку банку відповідно до цього Закону та інші функції, передбачені ст. 4 Закону.

Вказані функції свідчать про те, що ФГВФО певною мірою реалізує виконавчу владу. Однак, незважаючи на публічно-правовий характер діяльності та наявність публічно-владних повноважень, ФГВФО формально не включений у систему державних органів виконавчої влади, що обумовлює невизначеність його правового статусу та місця в системі державних органів, які здійснюють правове регулювання банківської діяльності.

Публічно-правовий характер відносин щодо гарантування вкладів фізичних осіб проявляється також у тому, що ФГВФО створюється, реорганізується та ліквідується державою на основі закону, а не установчого договору. Підставою виникнення відносин із гарантування банківських вкладів фізичних осіб є нормативно-правовий акт.

Ефективне функціонування банківської системи неможливе без застосування органами, наділеними владними повноваженнями, визначених засобів впливу на учасників відносин з метою реалізації завдань і функцій державного управління. В адміністративно-правовій практиці застосовуються різні методи, що обумовлено різноманіттям управлінських функцій, специфікою правового становища суб'єктів виконавчої влади та особливостями

об'єктів управління. Методи управління, що використовуються Фондом, є наступною ознакою, яка характеризує його як суб'єкта адміністративно-правових відносин щодо гарантування вкладів фізичних осіб та показує, яким чином ФГВФО вирішує завдання в сфері управління банківською діяльністю.

Так, ФГВФО наділений повноваженнями вимагати певної поведінки від юридичних та фізичних осіб, що делегуються йому державою та забезпечені законом. Тобто ФГВФО застосовує імперативний метод правового регулювання, відповідно до якого право вимоги представника влади кореспондує обов'язок підвладного суб'єкта. В свою чергу, впорядкування діяльності підвладних суб'єктів є основним завданням адміністративно-правового регулювання.

Зауважимо, що ФГВФО як суб'єкт адміністративно-правових відносин щодо гарантування вкладів фізичних осіб здійснює владні повноваження:

- у сфері забезпечення відшкодування коштів за вкладами (визначає порядок ведення реєстру учасників ФГВФО та порядок відшкодування Фондом коштів за вкладами та порядок ведення банками бази даних про вкладників та ведення ФГВФО відповідної узагальненої бази даних; приймає рішення про відшкодування коштів за вкладами у разі прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку);
- у сфері регуляторної діяльності (затверджує порядок проведення перевірок банків ФГВФО; приймає рішення про здійснення планових або позапланових перевірок банків Фондом; затверджує плани перевірок та результати їх здійснення);
- у сфері виведення неплатоспроможних банків з ринку (визначає умови та порядок здійснення виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків; утворює колегіальні органи з питань консолідації та продажу активів різних банків; ухвалює рішення про надання фінансової підтримки приймаючому банку).

Основним завданням ФГВФО є забезпечення захисту прав фізичних осіб – вкладників шляхом відшкодування за рахунок його коштів вкладів, включаючи відсотки, у разі настання недоступності вкладів. Тому ФГВФО

забезпечує цільове використання коштів, що знаходиться на його рахунках, оскільки відповідно до Закону ФГВФО є єдиним розпорядником коштів, що акумулюються у процесі його діяльності [61, с. 35].

Відповідно до статті 96 Закону України «Про банки і банківську діяльність» вимоги Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, котрі виникли згідно законодавства про гарантування вкладів фізичних осіб, задовольняються першочергово. Далі задовольняються вимоги вкладників — фізичних осіб в частині перевищення суми, що передбачена системою гарантування вкладів фізичних осіб, вимоги, котрі виникли із зобов'язань банку перед працівниками [19].

Відповідно до статті 42 Закону України «Про Національний банк України» «Національний банк України надає кредити Фонду гарантування вкладів фізичних осіб під заставу цінних паперів за ціною не нижче індексу інфляції терміном на 5 років» [20].

Згідно зі ст. 17 Закону України «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб» «учасниками ФГВФО є банки. Участь банків у ФГВФО є обов'язковою. Особливості участі перехідного банку у ФГВФО визначаються цим Законом та нормативно-правовими актами ФГВФО» [39].

Згідно зі статтею 3 Закону ФГВФО гарантує кожному вкладнику банку — учасника (тимчасового учасника) Фонду відшкодування коштів за його вкладом, включаючи відсотки, в розмірі вкладів на день настання недоступності вкладів, але не більше 1200 гривень по вкладах у кожному із таких банків. Зазначений розмір відшкодування коштів за вкладом, включаючи відсотки, за рахунок коштів ФГВФО може бути збільшено за рішенням адміністративної ради ФГВФО залежно від тенденцій розвитку ринку ресурсів, залучених від вкладників банками — учасниками (тимчасовими учасниками) ФГВФО.

У разі розміщення вкладником в одному банку — учаснику (тимчасовому учаснику) ФГВФО кількох вкладів ФГВФО гарантує відшкодування коштів за такими вкладом, включаючи відсотки, у розмірі загальної суми вкладів за станом на день настання недоступності вкладів, але не більше розміру,

встановленого відповідно до частини першої статті 3 Закону “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб”.

Якщо вкладник має вклади у кількох банках — учасниках (тимчасових учасниках) ФГВФО, які в подальшому реорганізувалися шляхом їх злиття, приєднання або перетворення в один банк — юридичну особу, ФГВФО гарантує відшкодування коштів за цими вкладками до закінчення строку дії договорів за цими вкладками на тих самих умовах, що й до реорганізації. Вклади, залучені після реорганізації банків — учасників (тимчасових учасників) ФГВФО, гарантуються ФГВФО у загальній сумі, але не більше розміру, встановленого відповідно до частини першої статті Закону.

Вклади, розмір яких становить менше 1 гривні, не підлягають відшкодуванню.

Відшкодування вкладів в іноземній валюті відбувається у національній валюті України після перерахування суми вкладу за офіційним (обмінним) курсом Національного банку України на день настання недоступності вкладів.

У статті 4 Закону встановлені обмеження гарантії вкладів. Так, згідно з цією статтею ФГВФО не відшкодовує гарантовану суму за вкладками, розміщеними:

- 1) членами наглядової ради, ради директорів і ревізійної комісії банку, вклади в якому є недоступними;
- 2) працівниками незалежних аудиторських фірм (аудиторами), які здійснювали аудиторські перевірки банку протягом останніх трьох років;
- 3) акціонерами, частка яких перевищує 10 відсотків статутного капіталу банку;
- 4) третіми особами, які діють від імені вкладників, зазначених у пунктах 1, 2, 3 цієї статті;
- 5) вкладниками, які на індивідуальній основі отримують від банку пільгові відсотки та мають фінансові привілеї, що призвели до погіршення фінансового стану банку;
- 6) вкладниками, які не ідентифіковані ліквідаційною комісією.

Банки — учасники (тимчасові учасники) ФГВФО зобов'язані:

а) розміщувати у всіх приміщеннях, до яких мають доступ вкладники, інформацію про систему гарантування вкладів;

б) надавати інформацію про види вкладів, що підлягають гарантуванню ФГВФО, обсяги і порядок їх відшкодування.

Банкам — учасникам (тимчасовим учасникам) забороняється використовувати інформацію, що стосується гарантування вкладів, у рекламі з метою сприяння збільшенню загальної суми вкладів. Банк зобов'язаний обмежувати рекламу щодо гарантування вкладів з посиланням на участь у ФГВФО.

ФГВФО зобов'язаний двічі на рік за станом на 1 січня та 1 липня публікувати в офіційних засобах масової інформації реєстр банків — учасників (тимчасових учасників) ФГВФО протягом одного місяця після настання зазначених строків [9].

ФГВФО має право одержувати від Національного банку України інформацію, необхідну для виконання ним функцій, передбачених Законом.

Банки — учасники (тимчасові учасники) ФГВФО зобов'язані подавати Фонду балансові звіти, аудиторські висновки, інші визначені ФГВФО форми звітності, документи та інформацію, що необхідні для виконання ФГВФО функцій, передбачених Законом.

Ліквідатор банку — учасника (тимчасового учасника) ФГВФО зобов'язаний надати ФГВФО інформацію та передбачені законодавством документи, необхідні для виконання ФГВФО функцій щодо забезпечення відшкодування коштів вкладникам.

Для виконання власних функцій ФГВФО визначає обов'язкові форми звітності для банків — учасників (тимчасових учасників) ФГВФО.

Посадові особи ФГВФО зобов'язані додержувати вимог законодавства про збереження банківської таємниці щодо інформації, одержаної відповідно до Закону.

Законом визначено порядок формування коштів ФГВФО.

Джерелами формування коштів ФГВФО є:

1) початкові збори з банків — учасників ФГВФО;

- 2) регулярні збори з банків — учасників (тимчасових учасників) ФГВФО;
- 3) спеціальні збори з банків — учасників (тимчасових учасників) ФГВФО;
- 4) кошти, внесені Національним банком України в розмірі 20 мільйонів гривень;
- 5) доходи, одержані від інвестування коштів ФГВФО в державні цінні папери України;
- 6) кредити, залучені від Кабінету Міністрів України, Національного банку України, банків та іноземних кредиторів;
- 7) пеня, яку сплачують банки — учасники (тимчасові учасники) ФГВФО за несвоєчасне або неповне перерахування зборів до ФГВФО;
- 8) доходи від депозитів, розміщених ФГВФО у Національному банку України.

ФГВФО є єдиним розпорядником коштів, акумульованих у процесі його діяльності.

Початковий збір до ФГВФО в розмірі одного відсотка зареєстрованого статутного капіталу банку перераховується банками-учасниками на рахунок ФГВФО протягом тридцяти календарних днів з дня одержання банківської ліцензії на здійснення банківської діяльності.

Банки, створені в результаті реорганізації шляхом їх злиття, приєднання або перетворення (в разі сплати початкового збору до ФГВФО банками, які реорганізувалися), звільняються від сплати початкового збору та набувають усіх прав і обов'язків реорганізованих банків щодо участі у ФГВФО.

Нарахування регулярного збору до ФГВФО здійснюється банками — учасниками (тимчасовими учасниками) ФГВФО двічі на рік по 0,25 відсотка загальної суми вкладів, включаючи нараховані за вкладами відсотки, за станом на 31 грудня року, що передує поточному, та 30 червня поточного року.

Перерахування нарахованого регулярного збору здійснюється банками — учасниками (тимчасовими учасниками) ФГВФО щоквартально рівними частками до 15 числа місяця, наступного за звітним періодом [9].

Встановлення спеціального збору до ФГВФО здійснюється, якщо поточні доходи ФГВФО є недостатніми для виконання ним у повному обсязі своїх зобов'язань щодо обслуговування та погашення залучених кредитів, спрямованих на відшкодування коштів вкладникам банків — учасників (тимчасових учасників) ФГВФО. Рішення про встановлення спеціального збору приймає адміністративна рада за погодженням з Національним банком України.

Внесення спеціального збору банками — учасниками (тимчасовими учасниками) ФГВФО проводиться у строки та згідно з умовами, встановленими адміністративною радою.

Загальний розмір спеціальних зборів, сплачених банками — учасниками (тимчасовими учасниками) ФГВФО протягом, не повинен перевищувати розміру щорічного регулярного збору з банку — учасника (тимчасового учасника) ФГВФО.

За несвоєчасне або неповне перерахування початкового, регулярного або спеціального зборів банки-учасники (тимчасові учасники) протягом місяця сплачують пеню в розмірі подвійної облікової ставки Національного банку України від розміру неперерахованої суми за кожний день прострочення.

Національний банк України зобов'язаний розглянути звернення ФГВФО протягом 10 днів із дня його одержання.

У разі невиконання банком — учасником (тимчасовим учасником) ФГВФО вимог частини третьої статті б Закону керівники банку підлягають адміністративній відповідальності відповідно до закону.

ФГВФО має право застосовувати до банків — учасників ФГВФО такі заходи впливу:

- 1) переводити банки до категорії тимчасових учасників ФГВФО;
- 2) виключати банки з числа учасників (тимчасових учасників) ФГВФО;
- 3) в разі виявлення допущених банком порушень норм цього Закону вносити пропозиції про застосування Національним банком України до такого банку заходів впливу.

Переведення банків до категорії тимчасових учасників ФГВФО здійснюється рішенням адміністративної ради, за поданням виконавчої дирекції

ФГВФО, в разі порушення банками — учасниками ФГВФО вимог Закону, нормативно-правових актів та стандартів ФГВФО. Повідомлення про прийняття такого рішення надсилається банку та Національному банку України.

ФГВФО не відшкодовує гарантовану суму за вкладами фізичних осіб, які залучаються банком, переведеним до категорії тимчасового учасника ФГВФО, які залучені ним з дати отримання повідомлення про переведення його до категорії тимчасового учасника ФГВФО [9].

Банк, переведений до категорії тимчасового учасника ФГВФО, не сплачує регулярний збір до ФГВФО по вкладах, які залучені ним з дати отримання повідомлення про переведення його до категорії тимчасового учасника ФГВФО.

ФГВФО має право виключити банк з числа учасників (тимчасових учасників) ФГВФО в разі відкликання ліцензії Національного банку України на здійснення банківської діяльності або в разі припинення здійснення банком операції щодо залучення вкладів фізичних осіб.

Виключення банку з числа учасників (тимчасових учасників) ФГВФО не позбавляє вкладників, вклади яких були залучені до дня отримання банком повідомлення про переведення його до категорії тимчасових учасників, права на відшкодування таких вкладів у разі настання їх недоступності відповідно до Закону.

Вкладники набувають право на одержання гарантованої суми відшкодування коштів за вкладами за рахунок коштів ФГВФО в грошовій одиниці України з дня настання недоступності вкладів. Під недоступністю вкладів у Законі розуміється неможливість одержання вкладу вкладником відповідно до умов договору, яка настає з дня призначення ліквідатора банку — учасника (тимчасового учасника) ФГВФО гарантування вкладів фізичних осіб.

Ліквідатор банку — учасника (тимчасового учасника) ФГВФО має надати Фонду протягом двадцяти робочих днів з дня настання недоступності вкладів повний перелік вкладників, які мають право на відшкодування коштів за

вкладами, із визначенням їх розрахункової суми, яка підлягає відшкодуванню відповідно до Закону.

На підставі одержаного від ліквідатора банку — учасника (тимчасового учасника) ФГВФО переліку вкладників із визначенням розрахункової суми, яка підлягає відшкодуванню за рахунок коштів ФГВФО, Фонд у місячний строк перевіряє подані розрахунки з урахуванням вимог статті 4 Закону та приймає рішення про відшкодування коштів вкладникам.

ФГВФО протягом трьох робочих днів з дня прийняття рішення про відшкодування Фондом коштів за вкладками фізичних осіб повідомляє вкладників через офіційні засоби масової інформації. З дня настання недоступності вкладів припиняється нарахування відсотків за ними.

Порядок відшкодування ФГВФО коштів за вкладками фізичних осіб затверджується адміністративною радою ФГВФО.

Відшкодування за вкладками здійснюється в готівковій або безготівковій формі.

ФГВФО за запитом ліквідатора банку — учасника (тимчасового учасника) Фонду у письмовому вигляді надає необхідну інформацію про розмір відшкодованих коштів за вкладками за рахунок коштів ФГВФО.

Виплата ФГВФО гарантованої суми відшкодування через визначені банки-агенти здійснюється протягом трьох місяців з дня настання недоступності вкладів. У разі ліквідації системоутворюючого банку цей строк може бути продовжено до шести місяців. Відшкодування за вкладками можуть сплачуватися іншим особам згідно з законодавством України (за довіреністю, заповітом тощо). Строк позовної давності по зверненнях вкладників становить три роки.

ФГВФО набуває право кредитора щодо банку — учасника (тимчасового учасника) ФГВФО на всю суму, що підлягає відшкодуванню, з дня настання недоступності вкладів [9].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ І СВІТІ

2.1. Аналіз системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні

Станом на 1 січня 2017 року учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі — ФГВФО) було 99 банків, які мають ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій.

За звітний рік із реєстру учасників було виключено 19 банків (в попередньому — 44): 16 банків — у зв'язку з ліквідацією, 3-ом банкам було надано згоду на самоліквідацію. Станом на 1 січня 2017 року кількість учасників ФГВФО склала 99.

Аналіз вкладних операцій за 2016 рік проводився по 99 учасниках ФГВФО згідно отриманих від учасників ФГВФО щомісячних «Звітів про вклади фізичних осіб в учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб — форма звітності № 1Ф за станом на 01.01.2017.

Дані про вклади фізичних осіб в банках, виключених із реєстру учасників ФГВФО в Україні протягом 2016 року, таких як ПРЕМІУМ, АВАНТ-БАНК, СОЮЗ, УКРІНБАНК, ТК КРЕДИТ, БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ — Україна, СОФІЙСЬКИЙ, ІНВЕСТИЦІЙНО-ТРАСТОВИЙ БАНК, ФІНАНС БАНК.

Тенденції ринку вкладних операцій у 2016 році можна виділити наступні:

- чисельність вкладників — за 2016 рік зменшилась на 3,6 млн осіб або на 8,1 % до 41,1 млн осіб. Із діючих банків за 2016 рік найбільше зменшення вкладників відбулось в АТ «Райффайзен Банк Аваль» («-»715,1 тис. осіб або на 22,2 % до 2,5 млн осіб). Найбільший приріст кількості вкладників за 2016 рік відбувався в ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» (+253,8 тис осіб або на 1,2 % до 20,6 млн осіб). В 7 банках, у кожному з яких вкладників понад 1 млн осіб, зосереджено загалом 31,3 млн вкладників, що складає 76,1 % із всього по ФГВФО. В ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» зосереджено вклади 20,6 млн осіб, що складає 50,2 % до кількості вкладників всіх учасників ФГВФО.

Таблиця 2.1

Дані про вклади фізичних осіб в банках, виключених із реєстру учасників ФГВФО в Україні протягом 2016 року
(звітність № 1Ф станом на 01.01.2017) [42]

№ з/п	Назва банку	Кількість вкладників	Сума вкладів, грн		Сума можливого відшкодування, грн	Дата постанови про ліквідацію/ виключення
		осіб	усього	в т. ч. в іноземній		
1	3	4	5	6	7	8
1	ПРЕМІУМ	16557	809940345	610290998	154292665	10.02.2016
2	АВАНТ-БАНК	32443	932994797	430940869	553430057	25.02.2016
3	СОЮЗ	1083	50097519	41908591	1239439	15.03.2016
4	УКРІНБАНК	169085	2735517856	1458093353	1861539945	22.03.2016
5	ТК КРЕДИТ	347	16923795	4433445	554248	07.04.2016
6	БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ — Україна	23 519	65975874	43231487	24438615	21.04.2016
7	СОФІЙСЬКИЙ	3 643	338098078	257703503	28459995	22.04.2016
8	ІНВЕСТИЦІЙНО-ТРАСТОВИЙ БАНК	1	20031	0	20031	31.05.2016
9	ФІНАНС БАНК	207	347062	60706	293287	31.05.2016
10	ХРЕЩАТИК	1053687	4652736028	1992157178	2753620538	02.06.2016
11	МИХАЙЛІВСЬКИЙ	238309	1419128343	479748165	1226877270	12.07.2016
12	ФІДОБАНК	340591	2599054583	1193655170	1531586405	18.07.2016
13	СМАРТБАНК	349	58721318	5980	8171063	21.07.2016
14	КЛАСИКБАНК	217	18853763	136770	629814	11.08.2016
15	ЄВРОБАНК	9553	397723756	287948467	110184857	16.08.2016
16	КСГ	1673	31733743	16429093	13894064	30.08.2016
17	ДЕРЖЗЕМБАНК		0	0	0	27.09.2016
18	ФІНЕКСБАНК	988	7291480	2401512	5955980	18.11.2016
19	АРТЕМ-БАНК	3560	164030878	94895267	75581343	15.12.2016
Загалом по виключених за 2016 рік банках			1895812	14299189250	6914040555	8350769614

- сума вкладів — за 2016 рік зросла на 19,9 млрд грн. або на 5,5 % до 382,1 млрд грн. Сума вкладів в національній валюті зросла на 5,4 млрд грн або на 3,3 % до 169,9 млрд грн (44,5 % в структурі вкладів). Гривневий еквівалент вкладів у іноземній валюті виріс на 14,5 млрд грн, або на 7,3 %, до 212,3 млрд грн (55,5 % в структурі), що відповідає скороченню еквіваленту дол. США на 0,43 млрд дол. США, або на 5,3 % до 7,81 млрд дол. США. За 2016 рік найбільший приріст суми вкладів спостерігався в ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» (+13,1 млрд грн або на 9,4 %) до 152,3 млрд грн. За 2016 рік найбільше скорочення суми вкладів (крім неплатоспроможних та проблемних банків) відбулось в ПАТ «Промінвестбанк» (-3,0 млрд грн або на 36,2 % до 5,3 млрд грн). В 10 банках, в кожному з яких сума вкладів перевищує 10 млрд грн, разом зосереджено 295,5 млрд грн або 77,3 % із суми вкладів усього по ФГВФО.

- середній розмір вкладу — за 2016 рік зріс на 1 194 грн до 9 298 грн або на 14,7 %. Середній розмір вкладу по гарантованих ФГВФО вкладах (понад 10 грн) за 2016 рік зріс на 1 040 грн до 16 378 грн.

- сума можливого відшкодування за рахунок коштів ФГВФО — за 2016 рік зросла на 11,3 млрд грн або на 5,9 % і станом на 01.01.2017 склала 203,3 млрд грн. Найбільший приріст суми відшкодування в 2016 році спостерігався в ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» (+6,7 млрд грн або на 7,6 % до 95,1 млрд грн).

В таблиці 2.2 наведена структура вкладів учасників ФГВФО з початку 2014 року.

Протягом 2017 року загальна сума вкладів зросла на 31,6 млрд грн або на 8,3% завдяки приросту вкладів в національній валюті на 33,8 млрд грн або на 19,9% (в порівнянні з 2016 зросли як обсяги так і темпи росту), в той час як рівень зменшення вкладів в іноземній валюті в гривневому еквіваленті становить «-»2,2 млрд грн або «-»1,0%, в доларовому еквіваленті вклади в іноземній валюті продовжили зменшуватись («-»0,3 млрд доларів США або «-»4,1% до 7,48 млрд доларів США), спостерігається незначне скорочення темпів їх падіння в порівнянні з 2016 роком (рис. 2.1).

Таблиця 2.2

Банки в Україні, в яких зосереджена найбільша сума вкладів, станом на 01.01.2017, тис. грн. [42]

Назва банку	01.01.2016			01.01.2017			за 2016 рік	
	Сума вкладів		Сума можливого відшкоду- вання, тис. грн	Сума вкладів		Сума можливого відшкоду- вання, тис. грн	Сума вкладів	Сума можливого відшкоду- вання, тис. грн.
	Усього	в т. ч. в іноземній		усього	в т. ч. в іноземній			
ПРИВАТБАНК	139201396	69820655	88432523	152266844	83755684	95098915	13065448	6666392
УКРЕКСІМБАНК	24592986	16579610	8610579	24607713	16614528	8740733	14727	130154
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	18370641	7409779	10593444	20192279	7506807	11248122	1821638	654678
АЛЬФА-БАНК	14655713	9111632	5735495	18010919	11802629	7078870	3355206	1343375
УКРСОЦБАНК	14131877	7760129	7026987	16773152	8747495	8491733	2641275	1464745
ПУМБ	14151979	8243477	6411304	15231784	8862610	6800379	1079805	389075
УКРГАЗБАНК	11107087	5606643	6765315	13765974	7127139	7927621	2658887	1162306
УКРСИББАНК	12089324	6493358	6215535	13231275	6410866	6894985	1141950	679450
СБЕРБАНК	10405718	8562595	2575465	11333904	9332238	2855943	928186	280478
ОТП БАНК	9324113	6229205	3183423	10118815	5759261	3596237	794702	412814
Всього по банках	268030834	145817082	145550071	295532657	165919258	158733539	27501822	13183468
% до всього по ФГВФО	77,03	76,40	79,29	77,33	78,17	78,09	80,48	66,94
Всього по ФГВФО	347978787	190860081	183575923	382149862	212259120	203271696	34171075	19695772

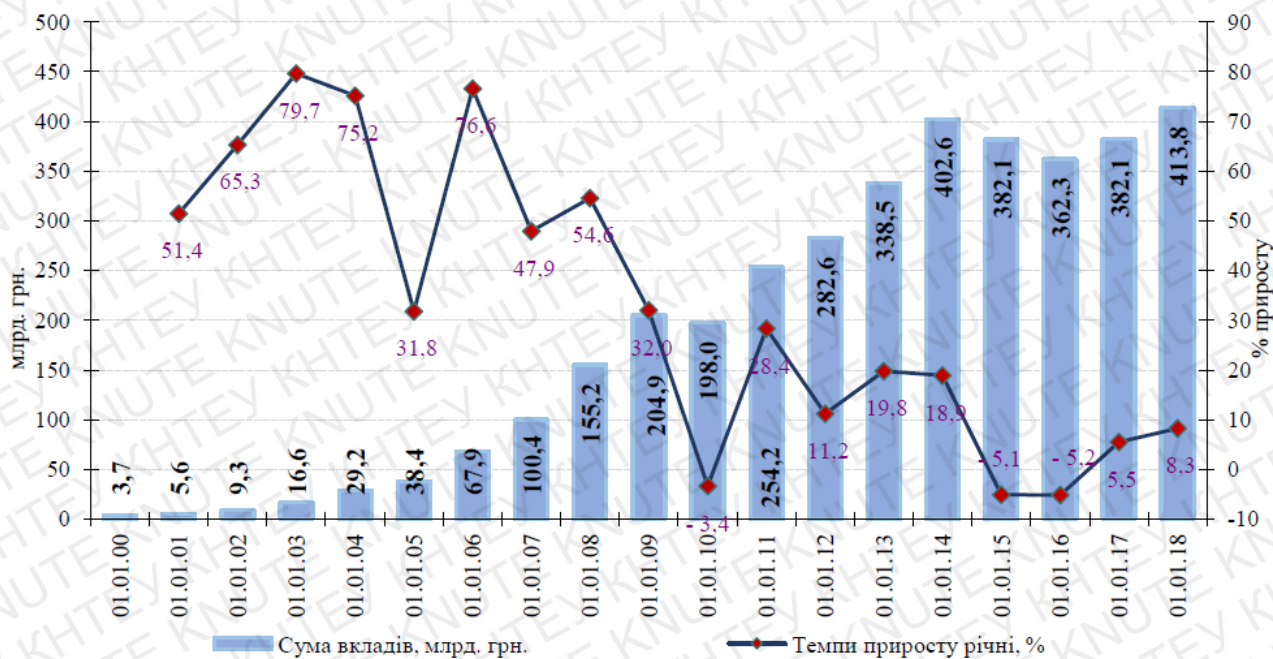

Рис. 2.1. Загальна сума вкладів залучених учасниками ФГВФО в Україні протягом 2000-2017 рр. [17]

Питома вага вкладів у національній валюті за 2016 рік зменшилась від 45,4 до 44,5 %, а в іноземній валюті зросла від 54,6 до 55,5 % (рис. 2.2).

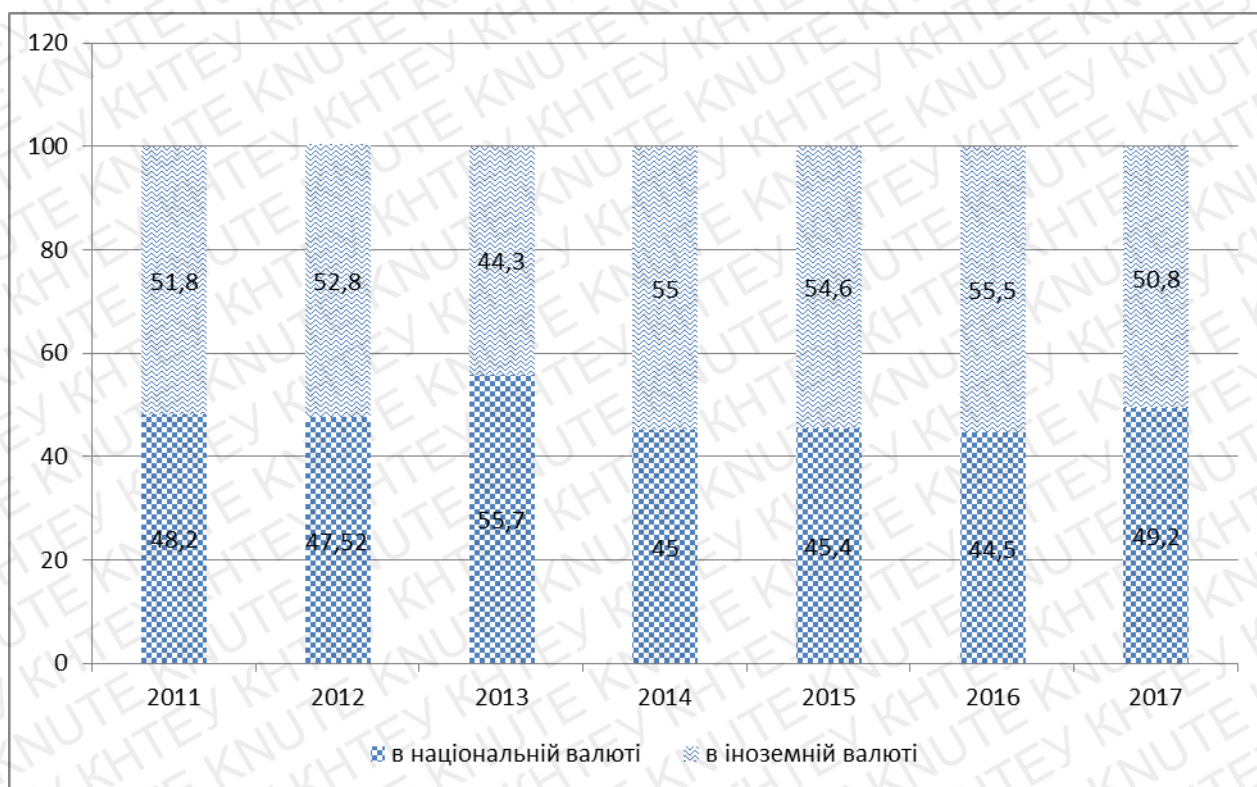

Рис. 2.2. Динаміка структури вкладів у розрізі валют в Україні протягом 2011-2017, % [42]

Вклади в національній валюті за 2016 рік зросли на 5,4 млрд грн або на 3,3 % і склали 169,9 млрд грн. Для порівняння, за 2015 рік зменшення вкладів у національній валюті складало 7,6 млрд грн або 4,4 % від 172,1 до 164,5 млрд грн. Тобто, в 2016 році (у порівнянні з 2014 та 2015) намітилось незначне зростання вкладів в національній валюті.

Гривневий еквівалент суми вкладів у іноземній валюті за 2016 рік виріс на 14,5 млрд грн або на 7,3 % до 212,3 млрд грн, що еквівалентно зменшенню суми вкладів на 0,4 млрд доларів США або на 5,3 % до 7,81 млрд доларів США та зумовлюється зміною офіційного курсу гривні до дол. США, а саме з 24,00 грн (станом на 01.01.2016) до 27,19 грн (станом на 30.12.2016). Для порівняння, за 2015 рік гривневий еквівалент суми вкладів в іноземній валюті зменшився на 12,2 млрд грн або на 5,8 % від 210,0 до 197,8 млрд грн, що еквівалентно зменшенню на 5,1 млрд доларів США або на 5,1 % від 13,3 до 8,2 млрд доларів США.

Тобто, в 2016 році темпи скорочення доларової маси на вкладах населення та девальвації гривні сповільнились (рис.2.3).

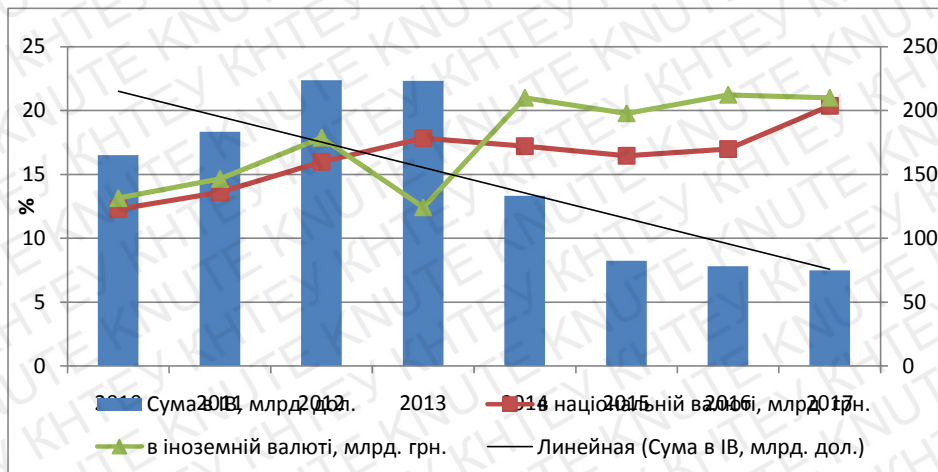

Рис. 2.3. Динаміка вкладів фізичних осіб в іноземній валюті в Україні протягом 2010-2017 [42]

Гривневий еквівалент суми вкладів в іноземній валюті за 2017 рік зменшився на 2,2 млрд грн або на 1,0% і склав 210,0 млрд грн. У доларовому

еквіваленті зменшення суми вкладів склало 322,8 млн доларів США або 4,1% до 7,48 млрд доларів США.

У порівнянні із динамікою за 2016 рік приріст вкладів в іноземній валюті в гривневому еквіваленті змінився на скорочення, а в доларовому еквіваленті продовжилось скорочення. В 2017 році скорочення вкладів в іноземній валюті в еквіваленті доларів США відобразилося на зменшенні гривневого еквіваленту вкладів в іноземній валюті, знецінення гривні не забезпечило приросту гривневого еквіваленту вкладів в іноземній валюті.

Структура вкладів фізичних осіб за діапазонами станом на 01.01.2017 має наступний вигляд (табл. 2.3).

Станом на 01.01.2017 повністю захищеними (діапазон від 10 грн до 200 тис. грн), є кошти 23,0 млн осіб або 98,6 % вкладників, у таких вкладників зосереджено 147,9 млрд грн або 38,7 % від загальної суми вкладів. Середній розмір вкладу в гарантованому ФГВФО діапазоні становить 6427 грн. Як видно із структури вкладів, половина вкладників тримає вклади розміром від 10 грн до 100 тис. грн. (54,9 % із усіх вкладників), що складає 96,7 % із гарантованих вкладів. Значна кількість вкладників (43,2 %) мають рахунки до 10 грн. А найбільша частка суми вкладів (167,7 млрд грн або 43,9 %) знаходиться у 82,5 тис. осіб (0,2 % із усіх вкладників), які володіють вкладками понад 500 тис. грн.

Станом на 01.01.2018 повністю захищеними (діапазон від 10 грн до 200 тис. грн), є кошти 24,0 млн осіб або 98,5% вкладників, у таких вкладників зосереджено 164,99 млрд грн або 39,9% від загальної суми вкладів, що відповідає міжнародним соціальним критеріям. Середній розмір вкладу в гарантованому ФГВФО діапазоні становить 6 865,95 грн.

Таким чином, гарантований рівень відшкодування за вкладками забезпечує покриття більшості вкладів населення та свідчить про наміри вкладників тримати вклади в гарантованому ФГВФО діапазоні коштів.

Сума можливого відшкодування в учасниках ФГВФО за 2016 рік зросла на 11,3 млрд грн або на 5,9 % і склала 203,3 млрд грн або 53,2 % до загальної суми вкладів учасників ФГВФО. Для порівняння, за 2015 рік сума можливого

відшкодування зменшилась на 17,9 млрд грн. або на 8,6 % від 209,9 до 191,9 млрд грн.

Таблиця 2.3

Структура вкладів за діапазонами сум по учасниках ФГВФО за 2016-2017 рр.

[42]

Розмір вкладу, грн.	Кількість вкладників		Сума вкладів		Середній розмір вкладу	
	2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.	2016 р.	2017 р.
до 10 грн.	17770096	16554121	23268,4	21309,0	1,31	1,29
від 10 до 100000 грн.	22572098	23576089	84428154,9	98762445,9	3740,38	4189,1
від 100000 до 200000 грн.	436874	455519	63440023,5	66237487,7	145213,55	145411,0
від 200000 до 500000 грн.	240170	274684	66576820,4	76839072,5	277207,06	279736,2
понад 500000 грн.	82534	91235	167681594,3	171908897,8	2031666,88	1884242,8
Всього	41101772	40951648	382149861,6	413769212,8	9297,65	10103,8
Всього без 10 грн.	23331676	24397527	382126593,2	413747903,8	16378,02	16958,6
від 10 до 200 тис. грн. (гарантовані повн.)	23008972	24031608	147868178,5	164999933,57	6426,54	6865,9

Сума можливого відшкодування в 95 банках (без неплатоспроможних станом на 01.01.2017) складала 202,1 млрд грн. В чотирьох неплатоспроможних банках сума відшкодування становить 1,1 млрд грн, кількість осіб, яким гарантовано вклади — 80,5 тис. осіб.

Ресурси ФГВФО станом на 01.01.2017 склали 15,3 млрд грн та не покривають суму можливого відшкодування тільки в ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» (покриття складає 16,1 %, сума відшкодування складає 95,1 млрд грн або 46,8 % із усього по ФГВФО). Крім того, висока можлива сума витрат на виплату коштів вкладникам неплатоспроможних та потенційно неплатоспроможних банків може значно зменшити обсяг ресурсів.

Сума можливого відшкодування по учасниках ФГВФО за 2017 рік зросла на 34,8 млрд грн або на 17,1% і станом на 01.01.2018 склала 238,04 млрд грн.

Сума можливого відшкодування в 4 державних банках склала 137,1 млрд грн, що складає 57,6% до загальної суми вкладів.

Сума можливого відшкодування в 81 банку (без неплатоспроможних станом на 01.01.2018) склала 237,6 млрд грн. У 2 неплатоспроможних банках сума відшкодування становить 467,6 млн грн.

Ресурси ФГВФО станом на 01.01.2018 складають 14,4 млрд грн та не покривають суму можливого відшкодування ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» (покриття складає 12,1%, сума відшкодування складає 118,4 млрд грн або 49,8% із усього по ФГВФО) та АТ «Райффайзен Банк Аваль» (покриття складає 93,9%).

Сума можливого відшкодування за 2017 рік зросла в 64 банках. Найбільші обсяги приросту суми (понад 1 млрд грн) спостерігались у 8 банках (табл. 5.20).

Найвищі темпи приросту суми відшкодування за 2017 рік (більше, ніж на 100%) спостерігались в 14 банках (табл. 5.21).

Співвідношення суми можливого відшкодування (СМВ) до загальної суми вкладів (СВ) в цілому по ФГВФО за 2017 рік зросло з 53,2 до 57,5%.

Станом на 01.01.2018 в одному банку майже всі кошти вкладників захищені ФГВФО (в ПАТ «БАНК ФОРВАРД» – співвідношення суми можливого відшкодування до загальної суми вкладів зросло від 88,7 до 94,2%).

У 9 банках за 2017 рік значно зросло співвідношення суми можливого відшкодування до суми вкладів більше, як на 15 процентних пункти (табл. 5.22) за рахунок збільшення суми відшкодування порівняно із зменшенням загальної суми вкладів (або меншим приростом).

Сума можливого відшкодування за 2016 рік зросла по 73 банках. Найбільші обсяги приросту суми (понад 1 млрд грн) спостерігались у п'яти банках (табл. 2.4).

Варто зазначити наявність у системі учасників ФГВФО тенденції неадекватного приросту суми можливого відшкодування та динаміки депозитних операцій зазвичай притаманна банкам, які в подальшому визнаються проблемними/неплатоспроможними, що потенційно може

збільшувати витрати ФГВФО на виплату гарантованої суми вкладникам неплатоспроможних банків. Так, приріст суми відшкодування при зменшенні суми вкладів за 2016 рік відбувся в 10 банках. Співвідношення суми можливого відшкодування (СМВ) до загальної суми вкладів (СВ) у цілому по ФГВФО за 2016 рік зросло з 53,0 до 53,2 %.

Таблиця 2.4

Банки, в яких відбувся найбільший приріст суми можливого відшкодування за 2016 рік [42]

Банк Показники	Приват- банк	Укрсоц- банк	Альфа- Банк	Платіnum- банк	Укргаз- банк
2015 рік					
Кількість вкладників, осіб	20370148	1638241	1252780	437301	835656
Сума вкладів, грн.	139201395954	14131876812	14655713009	4938495029	11107086560
СМВ, грн.	88432552668	7026987077	5735495407	3661656382	6765315231
2016 рік					
Кількість вкладників, осіб	20623942	1591259	1381154	520777	812389
Сума вкладів, грн.	152266843926	16773151951	18010918	5912241147	13765973629
СМВ, грн.	95098914768	8491732505	7078870467	4889371393	7927621206
Динаміка за 2016 рік					
Сума вкладів, грн.	13065447972	2641275139	3355205553	973746118	2658887070
Сума можливого відшкодування					
- грн.	6666392079	1464745428	1343375060	1227715011	1162305975
- %	7,5	20,8	23,4	33,5	17,2

Станом на 01.01.2017 у шести банках майже всі кошти вкладників захищені ФГВФО (покриття СМВ до СВ понад 90 %) (табл. 2.5).

Станом на 01.01.2017 — сума відшкодування банків розподілена таким чином: загальна сума відшкодування – 203,3 млрд грн, сума вкладів на строкових депозитах склала 130,9 млрд грн або 64,4%, сума вкладів на поточних рахунках — 70,9 млрд грн або 34,9%, в тому числі на карткових рахунках — 56,7 млрд грн або 80,1% із усіх поточних.

Співвідношення суми можливого відшкодування до суми вкладів станом
на 01.01.2017 [42]

Назва банку	2015 рік			2016 рік		
	Сума вкладів	Сума можливого відшкодування	СВ/СМВ	Сума вкладів	Сума можливого відшкодування	СВ/СМВ
	грн.		%	грн.		%
Альпарі Банк	440755	440683	99,98	263473	263369	99,96
УБРР	229	225	98,36	229	225	98,36
Фінбанк	7480485	6672187	89,19	3173058	3086447	97,27
Вектор банк	13786306	11875357	86,14	74416584	71968703	96,71
СЕБ Корпоративний банк	8185783	7890898	96,40	3973942	3795693	95,51
Новий	197873424	117492044	59,38	100073195	92132320	92,06

Відповідно до даних форм звітності 1Ф станом на 01.01.2018 – сума відшкодування банків за структурою розподілена таким чином: загальна сума відшкодування – 238,04 млрд грн, сума вкладів на строкових депозитах склала 128,4 млрд грн або 53,9%, сума вкладів на поточних рахунках – 109,3 млрд грн або 45,9%, в тому числі на карткових рахунках – 38,3 млрд грн або 35,0% із усіх поточних (табл. 5.23). Тобто, за 2017 рік в розрізі суми відшкодування зменшились вклади на депозитних рахунках та зросли вклади на поточних рахунках, в тому числі на карткових рахунках.

2.2. Аналіз міжнародного досвіду системи гарантування вкладів

Угода про асоціацію України з ЄС передбачає, що протягом чотирьох років потрібно узгодити національне законодавство з Директивою 2014/49/ЄС від 16 квітня 2014 року [29]. Основні її положення повинні стати орієнтиром для трансформації української системи гарантування вкладів в міжнародну систему.

Що стосується суми вкладу, яка гарантована державою, то в Україні вона становить менше 8 000 дол. США в еквіваленті і є однією з найнижчих в Європі. Згідно з Директивою 2014/49/ЄС страхування вкладів здійснюється з суми вкладу до 100 000 євро.

Гарантія держави охоплює 98,6% вкладів, що перевищує 90–95%, тобто рівень, рекомендований Радою з фінансової стабільності Великої двадцятки та IADI. Отже, гарантовану суму потрібно підвищувати. Проте таке підвищення повинно відбуватися за графіком, який враховуватиме темпи зростання розмірів депозитів та економічного відновлення. Гарантовані вклади становлять 54% від усіх вкладів в Україні, 83% – у Хорватії, 91% – у Румунії. Але відношення гарантованої суми до ВВП на особу в Україні перебуває на рівні європейських країн, тобто вона відповідає рівню доходів населення.

Згідно з Директивою у кожній державі ЄС має бути один або кілька органів, відповідальних за гарантування вкладів. Ніяка кредитна установа не має права залучати вклади, не будучи учасником органу гарантування вкладів у своїй країні. У випадку якщо деяка кредитна установа, будучи учасником органу гарантування вкладів, перестає виконувати свої вимоги як учасника, тоді про це негайно має бути сповіщено регулятора (наприклад центральний банк), який разом з органом гарантування вкладів повинен вжити заходів відносно цієї кредитної установи. Якщо і в цьому випадку кредитна установа не дотримується вимог закону, не усуває недоліків у роботі, тоді орган гарантування вкладів не менш ніж за місяць оголошує про намір виключити цю кредитну установу зі своїх учасників. Вклади, залучені до закінчення часу наміру про виключення залишаються гарантованими органом гарантування. У

випадку якщо в день закінчення терміну кредитна установа не виконала своїх зобов'язань, тоді вона виключається з учасників органу гарантування вкладів.

Директива дозволяє створювати міжкордонні органи гарантування вкладів за умови що над ними вестиметься належний нагляд уповноважених органів держав-членів. Органи гарантування вкладів повинні забезпечувати таємність і захист відомостей, що стосуються рахунків вкладників.

Крім цього, органи гарантування вкладів зобов'язані принаймні раз на три роки (а в разі потреби – частіше) проводити стрес-тестування своїх систем гарантування вкладів. Перше таке тестування має відбутися 3 липня 2017 р. За результатами такого тестування Європейська служба банківського нагляду (European Banking Authority, далі – ЕВА) повинна принаймні раз на 5 років проводити ґрунтовну оцінку стійкості органів гарантування вкладів держав-членів ЄС. Згідно з Директивою органи гарантування вкладів повинні вести свою діяльність прозора та щорічно звітувати про виконану роботу.

Відповідно до вимог Директиви наступні види вкладів не покриваються органами гарантування вкладів:

- вклади інших кредитних установ, вкладені ними від свого імені та зі свого рахунку;
- вклади фінансових установ, інвестиційних фірм, страхових і перестрахових компаній, пенсійних фондів, органів влади;
- кошти власного капіталу;
- вклади, що виникли з підозрілих операцій як-от відмивання грошей;
- вклади, власники яких не були належно ідентифіковані;
- боргові цінні папери, емітовані кредитною установою та векселі, акцептовані нею.

Держави-члени ЄС у своїх законах можуть послабити вищенаведені обмеження і додатково гарантувати такі вклади як:

- вклади пенсійних фондів малих і середніх підприємств;
- вклади місцевих органів влади, щорічний бюджет яких не перевищує 500 тис. євро.

У державах ЄС згідно з Директивою рівень відшкодування вкладів кожного вкладника становить 100 тис. євро. Відшкодування здійснюються на дану суму, незалежно від кількості рахунків у межах кредитної установи. Вклади перестають гарантуватись з моменту, коли згідно з договором їх можна зняти з рахунку.

Загалом, термін гарантування вкладу триває не менше ніж 3 місяці і не довше ніж 12 місяців.

Відшкодування може виплачуватись у такій валюті:

- євро;
- валюті рахунку;
- валюті країни, де розміщений рахунок;
- валюті країни, де власник рахунку є резидентом;
- валюті країни, де розміщено орган гарантування, що повинен відшкодувати даний вклад.

Вкладників обов'язково повідомляють про валюту відшкодування. Члени ЄС повинні регулювати рівень покриття вкладів у своїх валютах відносно євро кожні 5 років [61].

Міжнародна практика свідчить про те, що система гарантування вкладів повинна гарантувати повернення депозитів усім вкладникам, які не можуть адекватно оцінити ризики їх утрати. Водночас перелік категорій власників депозитів, яких охоплює гарантія, відрізняється. В Албанії, Білорусі, Молдові, Туреччині повернення вкладів гарантують тільки фізичним особам без урахування індивідуальних підприємців. В Австралії, Великій Британії, Норвегії, Франції система гарантування вкладів охоплює депозити фізичних та юридичних осіб, а також вклади громад або окремих фінансових установ (пенсійних чи страхових фондів). У ЄС сьогодні гарантують повернення депозитів фізичним особам і неприбутковим організаціям, а також юридичним особам (інколи – тільки МСП).

Гарантована сума однакова для всіх категорій застрахованих вкладників. Зазвичай за деякими винятками система гарантування вкладів не охоплює вклади фінансових установ та органів державної влади. В умовах України

система гарантування вкладів повинна насамперед охопити депозити неприбуткових організацій та малих підприємств. Тому рішення про поширення гарантії на вклади фізичних осіб-підприємців із початку 2017 року абсолютно виправдане, однак необхідно розглядати аналогічні зміни і стосовно інших категорій юридичних осіб.

В Україні внески до ФГВФО за валютними депозитами в пропорції до суми депозитів вищі, ніж за гривневими, але в наших умовах це потрібно для того, щоб зменшити рівень доларизації вкладів. Більшість систем гарантування вкладів страхує як суму вкладу, так і відсотки, нараховані на момент визнання банку неплатоспроможним. Так працюють у країнах ЄС та ще в багатьох інших країнах світу. Норми ЄС вимагають від банків не тільки довести до відома вкладника інформацію про систему гарантування вкладів, але й отримати від нього письмове підтвердження, що він її отримав та зрозумів. Запровадження подібних норм може бути корисним і в Україні.

У світовій практиці існують кілька джерел наповнення Фонду гарантування вкладів (рис. 2.4).

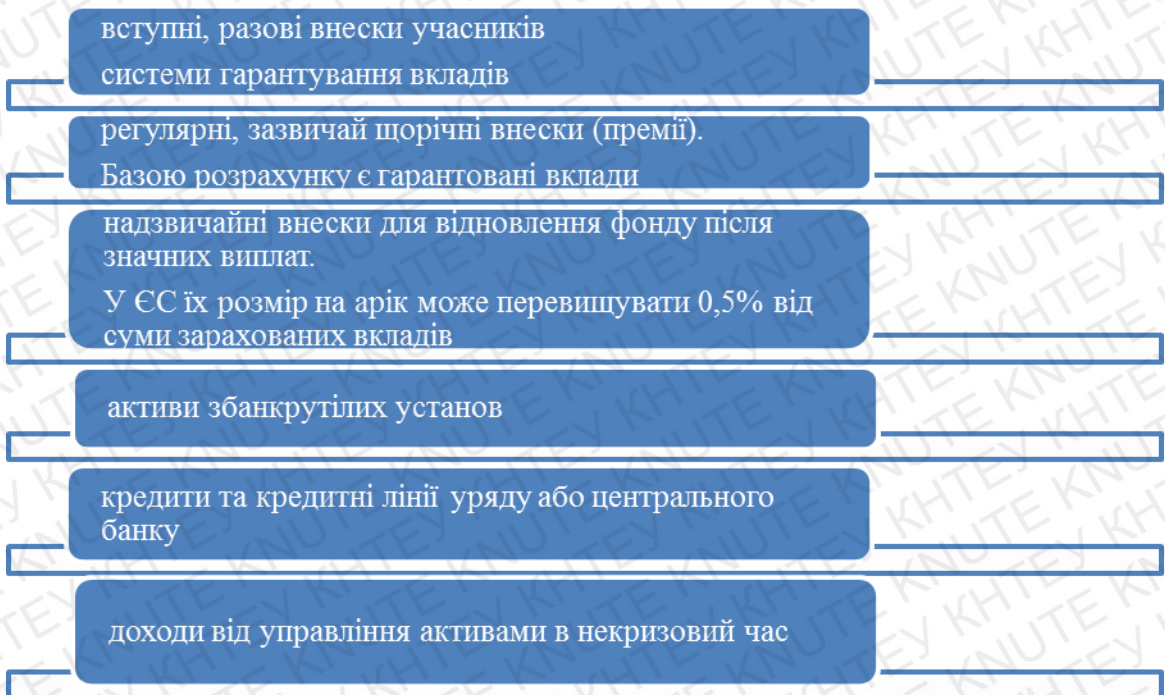

Рис. 2.4 Джерела наповнення Фонду гарантування вкладів згідно зі світовою практикою [54]

Цільовий розмір ФГВФО в Україні відповідає регіональним стандартам. Він становить 2,5% від обсягу застрахованих вкладів. Такий самий відсоток спостерігається у Хорватії, Литві, Естонії. У світі цільовий розмір ФГВФО становить від 0,25% застрахованих депозитів у Гонконзі до 10% від банківських вкладів у Росії. У Євросоюзі новостворений Фонд страхування вкладів акумулює 0,8% застрахованих депозитів, ще 1,0% надходить до Єдиного фонду врегулювання ЄС, призначеного, зокрема, для забезпечення вкладникам належних гарантій. Фонди наповнюються як заздалегідь, до кризи, за принципом *ex ante*, так і після банкрутства когось з учасників, за принципом *ex post*, коли кошти надходять від платоспроможних банків. Перший підхід найчастіше вживаний у світі та відповідає принципам IADI, хоча другий також трапляється, зокрема в Албанії та Швейцарії. Можливою є комбінація обох: певну частину збирають заздалегідь, а іншу частину учасники системи надають у разі необхідності, як у Польщі.

Ставки страхових внесків слід диференціювати: чим більш ризикову модель має банк, тим більш високими мають бути його внески до ФГВФО. За ризик повинні платити ті, хто приймає його, маючи змогу належно оцінити. Такий підхід застосовують у ЄС та багатьох інших країнах. Диференційовані системи премій різні за складністю, а саме від простих (наприклад, у Сінгапурі) до складних, у яких в межах однієї категорії учасників системи гарантування вкладів різні ставки (наприклад, у США). Спільною рисою є те, що інституції з високим ризиком платять за ставками, що є у кілька разів вищими за звичайні.

З розмаїття підходів до визначення ставок у диференційованих системах премій можна умовно виокремити два типових. Перший використовує формулу із зважуванням ризику установи. Його застосовують у країнах ЄС. Другий ґрунтується на скорингу. Його вживають у США, Канаді, Казахстані, Малайзії, Тайвані. Європейська система гарантування вкладів дає змогу уніфікувати підходи між країнами-членами ЄС, залишаючи водночас достатньо повноважень національним органам.

Одним з цікавих прикладів застосування скорингу для диференціювання ставок є система Канадської корпорації страхування депозитів (табл. 2.6). Вона

простіша, ніж у США, та дає можливість кожному учаснику самостійно визначати розмір премій у поточному році.

Таблиця 2.6

Система обчислення премій за гарантування вкладів у Канаді [30]

Скоринговий рейтинг	Категорія премій	Розподіл учасників за категоріями, 2015/2016	Ставка премій (б. п. від застрахованих депозитів)		
			2014 рік	2015 рік	2016 рік
80 і вище	1	79%	3,5	4,5	5,5
65–79	2	13%	7	9	11
50–64	3	5%	14	18	22
Нижче 50	4	3%	28	33,33	33,33

Максимальний розмір майже в 10 разів перевищує мінімальний, але більшість установ сплачує внески за низькою ставкою. Скоринговий рейтинг установи визначає низка кількісних та якісних показників (табл. 2.7). Кожний з них має свої вагу та методологію розрахунку. Якісні показники дають змогу наглядовому органу відкоригувати значення скорингу загалом.

Таблиця 2.7

Показники скорингового рейтингу установи в Канаді [30]

Критерії чи фактори	Максимальний скоринг
Адекватність капіталу (леверидж, капітал I рівня)	20
Прибутковість активів, зважених на ризик	5
Середня скорингована волатильність чистого прибутку	5
Стрес-тестований чистий прибуток	5
Коефіцієнт ефективності	5
Чисті проблемні активи до загального капіталу	5
Середня плинна темпу зростання активів за 3 роки	5
Концентрація на нерухомості	5
Показник обтяжених активів (тільки для системно важливих банків)	5
Агрегований коефіцієнт концентрації на комерційних позиках	5
Усього за кількісними критеріями	60
Рейтинг, поставлений регулятором	35
Інша інформація	5
Усього за якісними критеріями	40

Згідно з оцінками Світового банку частка коштів, які може отримати ФГВФО від реалізації активів збанкрутілих банків в Україні, є однією з найменших у світі. Вона в кілька разів менша, ніж у європейських країнах. Це

спричинено низькою якістю роботи судів, правоохоронних і виконавчих органів. Для ефективного функціонування системи гарантування вкладів робота з активами збанкрутілих банків має забезпечувати левову частку ресурсів ФГВФО. Без реформи правоохоронної та судової систем цього неможливо досягнути.

У світовій практиці існує декілька підходів до організації страхування банківських вкладів.

1) Функції страхування покладаються на вже наявну організацію банківського нагляду шляхом створення в ній окремого підрозділу. Головною проблемою такого підходу є складність під час відокремлення вже наявних функцій та інтересів організації від функцій з гарантування (страхування) вкладів. Проте перевагою такого способу є те, що орган, на який додатково покладаються обов'язки з гарантування (страхування) вкладів, уже має достатню кількість досвідчених і висококваліфікованих фахівців, які одразу можуть включитися в роботу.

2) Наявна організація банківського нагляду реформується в організацію страхування банківських вкладів.

3) Створюється нова організація, на яку покладаються функції страхування банківських вкладів. Такий спосіб, на нашу думку, є найбільш прийнятним, хоч і найбільш складним і затратним. Саме цим шляхом свого часу пішла Україна, створивши в 1998 році ФГВФО, що має статус юридичної особи й функціонує як державна, економічно самостійна, спеціалізована установа, що не має на меті отримання прибутку, але на яку покладено функції державного управління у сфері гарантування вкладів [54 с. 90].

2.3. Аналіз процесу виконання фондом гарантування своїх зобов'язань на прикладі неплатоспроможних банків національної банківської системи

З дня свого призначення уповноважена особа ФГВФО на ліквідацію приступає до оцінки майна банку шляхом залучення суб'єктів оціночної діяльності в порядку, визначеному Положенням Про порядок відбору осіб, які можуть виконувати роботи (надавати послуги) неплатоспроможним банкам або банкам, що ліквідуються, ФГВФО гарантування вкладів фізичних осіб, затвердженого рішенням виконавчої дирекції ФГВФО № 434 від 28.03.2016 р. та іншими нормативно-правовими актами ФГВФО.

Така оцінка здійснюється з метою формування ліквідаційної маси банку. Кошти, одержані в результаті ліквідації та продажу майна (активів) банку, спрямовуються ФГВФО на задоволення вимог кредиторів у такій черговості:

- 1) зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян;
- 2) грошові вимоги щодо заробітної плати, що виникли із зобов'язань банку перед працівниками до прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку;
- 3) вимоги ФГВФО, що виникли у випадках, визначених Законом, у тому числі покриття витрат ФГВФО, передбачених пунктом 7 частини другої статті 20 Закону, витрат, пов'язаних із консолідованим продажем активів ФГВФО;
- 4) вимоги вкладників — фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб — підприємців), які не є пов'язаними особами банку, у частині, що перевищує суму, виплачену ФГВФО;
- 5) вимоги Національного банку України, що виникли в результаті зниження вартості застави, наданої для забезпечення кредитів рефінансування;
- 6) вимоги фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб – підприємців), які не є пов'язаними особами банку, платежі яких або платежі на ім'я яких заблоковано;

- 7) вимоги інших вкладників, які не є пов'язаними особами банку, юридичних осіб – клієнтів банку, які не є пов'язаними особами банку;
- 8) інші вимоги, крім вимог за субординованим боргом;
- 9) вимоги кредиторів банку (фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб — підприємців, а також юридичних осіб), які є пов'язаними особами банку;
- 10) вимоги за субординованим боргом.

Вимоги кожної наступної черги задовольняються в міру надходження коштів від продажу майна (активів) банку після повного задоволення вимог попередньої черги. У разі якщо обсяг коштів, одержаних від продажу майна (активів), недостатній для повного задоволення всіх вимог однієї черги, вимоги задовольняються пропорційно до суми вимог, що належать кожному кредитору однієї черги. У разі відмови кредитора від задоволення визнаної в установленому порядку вимоги ФГВФО не враховує суму грошових вимог цього кредитора.

Так, станом на 01.01.2017 року загальна балансова вартість активів 73 банків, у яких рішенням виконавчої дирекції ФГВФО затверджено реєстр акцептованих вимог кредиторів, становить 424,19 млрд грн, у той час як їх оціночна вартість — 85,30 млрд грн, або 20,11 %, що, звичайно, не достатньо для задоволення всіх вимог кредиторів банків.

Загальна сума затверджених акцептованих вимог кредиторів станом на 01.01.2017 становить 243 836 985,60 тис. грн (73 банки у стадії ліквідації), станом на 01.01.2018 становить 260 311 778,53 тис. грн (по 84 банкам у стадії ліквідації), з них (у розрізі черг):

Таблиця 2.8.

Загальна сума акцептованих ФГВФО вимог кредиторів банків

за 2016-2017 рр., тис. грн. [42]

Черга	2016 р.	2017 р.
Сума затверджених акцептованих вимог кредиторів	243836985,60	260311778,53
2 черга	37860,28	42339,53
3 черга	81022699,96	87886102,66
4 черга	35709805,82	37355410,16
5 черга	8543451,79	8284358,43
6 черга	56133,08	64770,75

7 черга	102104575,30	109638458,48
8 черга	10669995,87	10880330,60
9 черга	4014579,16	4113696,10
10 черга	1677884,33	2046311,81

За 2016 рік сума затверджених акцептованих вимог кредиторів зросла на 119 033 338,06 тис. грн, що обумовлено затвердженням реєстру кредиторів у 2016 році в 25 неплатоспроможних банках, з них найбільші по сумі затверджених акцептованих вимог кредиторів: АТ «ДЕЛЬТА БАНК» — 53 737 259,07 тис. грн, АТ «БАНК «ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ» — 30 855 175,97 тис. грн, ПАТ «ВБР» — 6 541 509,84 тис. грн, ПАТ «КБ «ХРЕЩАТИК» — 6 150 012,21 тис. грн, ПУАТ «ФІДОБАНК» — 5 089 546,13 тис. грн.

За 2016 рік за всіма чергами кредиторських вимог погашено — 10 636 253,67 тис. грн.

За 2017 рік сума затверджених акцептованих вимог кредиторів зросла на 16 474 792,93 тис. грн, що обумовлено затвердженням реєстру кредиторів в 2017 році у 11 неплатоспроможних банках, з них найбільші по сумі затверджених акцептованих вимог кредиторів: ПАТ «ПЛАТИНУМ БАНК» — 6 983 091,10 тис. грн, ПАТ «ДІАМАНТБАНК» — 4 242 400,19 тис. грн, АТ «ФОРТУНА-БАНК» — 990 138,00 тис. грн. За 2017 рік за всіма чергами кредиторських вимог погашено — 11 253 096,72 тис. грн.

Відшкодування вкладникам виконується за четвертою чергу погашення зобов'язань. Сума акцептованих вимог кредиторів четвертої черги — 35 709 805,82 тис. грн.

За четвертою чергою у 2016 році погашено 929 699,58 тис. грн, що становить 2,60 %. За 2016 рік четверту чергу погашено на — 785 473,32 тис. грн.

Повністю четверту чергу погасили наступні банки: ПАТ «ГРІН БАНК» (задоволено вимоги 4 вкладників 200+); ПАТ «КРЕДИТПРОМБАНК» (задоволено вимоги 3 вкладників 200+).

ПАТ «УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС БАНК» — задоволено 96,49 % вимог кредиторів — 165 398,16 тис. грн (з 65 вкладників 200+ задоволено вимоги 62, 3 — депоновано 6 021,81 тис. грн).

ПАТ «ПРАЙМ-БАНК» — задоволено 93,97 % вимог кредиторів — 10 766,60 тис. грн (з 18 вкладників 200+ задоволено вимоги 17, 1 — депоновано 690,30 тис. грн).

ПАТ «ВБР» задоволено 99,99 % вимог кредиторів — 719 337,74 тис. грн (з 139 вкладників 200+ задоволено вимоги 134, 5 — депоновано 8,89 тис. грн).

За четвертою чергою у 2017 році погашено 1 063 464,87 тис. грн, що становить 2,85%. За 2017 рік четверту чергу погашено на – 133 765,30 тис. грн.

Повністю четверту чергу погасили наступні банки: ПАТ «ГРІН БАНК» (задоволено вимоги 4 вкладників 200+); ПАТ «КРЕДИТПРОМБАНК» (задоволено вимоги 3 вкладників 200+); ПАТ «ПРАЙМ-БАНК» (задоволено вимоги 18 вкладників 200+); ПАТ «БАНК НАРОДНИЙ КАПІТАЛ» (задоволено вимоги 4 вкладників 200+).

У ПАТ «УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС БАНК» задоволено 99,99% вимог кредиторів – 171 418,04 тис. грн (з 65 вкладників 200+ задоволено вимоги 64, по 1 депоновано 1,93 тис. грн).

По ПАТ «ВБР» задоволено 99,99% вимог кредиторів – 719 952,74 тис. грн (з 139 вкладників 200+ задоволено вимоги 134, по 5 депоновано 8,89 тис. грн).

У 2016 році набрали чинності зміни до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» у частині, що стосується початку виплат гарантованого відшкодування вкладникам банків. До 1 липня 2016 року виплати відшкодування коштів вкладникам розпочиналися не пізніше трьох робочих днів з дня отримання Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку, та здійснювалися з урахуванням сум, сплачених вкладнику протягом дії тимчасової адміністрації. Під час тимчасової адміністрації виплати вкладникам за договорами, строк яких закінчився, та за договорами банківського рахунку вкладників (у межах гарантованої суми) здійснював сам неплатоспроможний банк. Для забезпечення цих виплат ФГВФО мав право надавати банку цільову позику. У 2016 році

банками за рахунок цільової позики, наданої ФГВФО, вкладникам було виплачено 3 076 384,73 тис. грн (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Виплати вкладникам банків за рахунок цільової позики, наданої ФГВФО
у 2016 році, тис. грн. [42]

№	Неплатоспроможний банк	Сума виплачених коштів, тис. грн.
1.	ПАТ КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА»	1 055 316,93
2.	ПАТ «УКРІНБАНК»	947 003,82
3.	ПАТ «БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА»	3 754,70
4.	ПАТ КБ «ХРЕЩАТИК»	753 527,11
5.	ПАТ «ФІДОБАНК»	316 782,17
	РАЗОМ	3 076 384,73

З 1 липня 2016 року, після набрання чинності змін до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», виплати відшкодування за рахунок коштів ФГВФО розпочинаються не пізніше 20 робочих днів (для банків, база даних про вкладників яких містить інформацію про більше ніж 500000 рахунків, — не пізніше 30 робочих днів) з дня початку процедури виведення ФГВФО банку з ринку.

У звітному році виплата відшкодування вкладникам ліквідованих банків та банків віднесених до категорії неплатоспроможних здійснювалась ФГВФО через банки-агенти, визначені у відповідності до вимог Положення про порядок визначення банків-агентів ФГВФО, затвердженого рішенням виконавчої дирекції № 6 від 12 липня 2012 року, на підставі укладених договорів. Строк виплати відшкодування банком-агентом становив тридцять робочих днів з дня отримання від ФГВФО реєстрів. Виплата сум відшкодування вкладникам, які з будь-яких причин не одержали кошти протягом тридцяти робочих днів з дня отримання банком-агентом реєстрів ФГВФО, здійснювались шляхом переказу відшкодування за результатами розгляду індивідуальних звернень вкладників до ФГВФО.

У 2016 році Фонд здійснював виплати відшкодування вкладникам банків, які були ліквідовані в попередні роки та протягом звітного року. Загальна сума, виплачена за рахунок коштів ФГВФО протягом 2016 року, становила 11767722,03 тис грн (Додаток А.).

Виплата відшкодувань вкладникам ліквідованих банків та банків, що були віднесені до категорії неплатоспроможних, здійснювалась ФГВФО у 2017 році через банки-агенти, визначені у відповідності до вимог Положення про порядок визначення банків-агентів ФГВФО, затвердженого рішенням виконавчої дирекції від 12 липня 2012 року №6. Виплата сум відшкодування вкладникам, які з будь-яких причин не одержали кошти протягом виплат за Загальним реєстром/частиною Загального реєстру, здійснювались шляхом переказу відшкодувань за результатами розгляду індивідуальних звернень вкладників до ФГВФО.

У зв'язку з прийняттям Національним банком України рішення про віднесення банку до категорії неплатоспроможних ФГВФО розпочав у 2017 році виплати вкладникам (включаючи фізичних осіб – підприємців) ще 9 банків, а саме: ПАТ "КБ "Інвестбанк", АТ "ФОРТУНА-БАНК", АТ "НК БАНК", ПАТ "ПЛАТИНУМ БАНК", ПАТ ВЕКТОР БАНК". ПАТ "ФІНБАНК", ПАТ "ДІАМАНТ БАНК", АКБ "НОВИЙ", АТ "БАНК БОГУСЛАВ".

Протягом 2017 року було реалізовано пілотний проект та, після вдалого його завершення, впроваджено у промислову експлуатацію Автоматизовану системи виплат Фонду (далі - АСВФ). АСВФ була створена для того, щоб зробити максимально зручним процес отримання гарантованої суми вкладниками неплатоспроможних банків. Значно розширено мережу пунктів виплат за рахунок того, що вкладник зможе обрати для отримання коштів відділення не одного банку, до якого ФГВФО направив Реєстр, а обирати серед усіх банків-агентів, що підключені до АСВФ.

Перевагами нової АСВФ є:

- консолідація даних про вкладників у єдиному програмному комплексі;
- забезпечення одночасного доступу до даних для виплат всім банкам-агентам;
- оперативне керування процесом виплат;
- оперативне реагування на запити вкладників;
- можливість внесення змін до механізму роботи Системи у разі зміни законодавства;

- отримання статистичних даних для аналізу з можливістю їх експорту;
- підвищення довіри вкладників до банківської системи внаслідок більш зручного отримання відшкодування;
- скорочення термінів виплат відшкодувань вкладникам;
- надання вкладникам можливості вибору банку-агента для отримання відшкодування;
- зменшення ризиків ФГВФО за рахунок більш повного контролю процесу виплат;
- значне скорочення скарг вкладників, які самостійно обирають доступний для них банк-агент;

Таблиця 2.10

Порівняльна характеристика систем виплат коштів вкладникам в Україні

[41]

«Нова» Система	«Старі» програмні комплекси
можливість отримання гарантованої суми відшкодування в будь-якому відділенні будь-якого банку-агента ФГВФО	кошти перераховувалися до конкретного банку-агента, який міг проводити виплати тільки в своїх відділеннях
різні схеми фінансування виплат банками-агентами – відшкодування банкам-агентам коштів за фактично проведені виплати, авансова	авансова система
уникнення черг у відділеннях банків-агентів на початку процедури виплат за рахунок збільшення кількості пунктів виплат (можливість отримання коштів в іншому банку-агенті) та, відповідно, зменшення скарг	скарги на незручний графік роботи, черги у відділеннях банків-агентів (особливо на початку процедури виплат) у зв'язку з більш тривалим часом обробки інформації та меншою кількістю пунктів виплат
отримання більшого контролю в режимі реального часу	відсутність оперативної статистики щодо проведення виплат відшкодувань вкладникам
отримання статистичних даних про виплати в режимі реального часу	отримання звітів про виплати тільки станом на 01 число місяця та по закінченні 30-денного терміну виплат за реєстрами

На кінець 2017 року під управлінням ФГВФО перебувало 94 банки. Загальна гарантована сума відшкодування, що було виплачена протягом 2017 року за рахунок коштів ФГВФО, становила 7,01 млрд грн, з них 5,19 млрд грн, або 74% – виплачено через нову АСВФ (рис. 2.5).

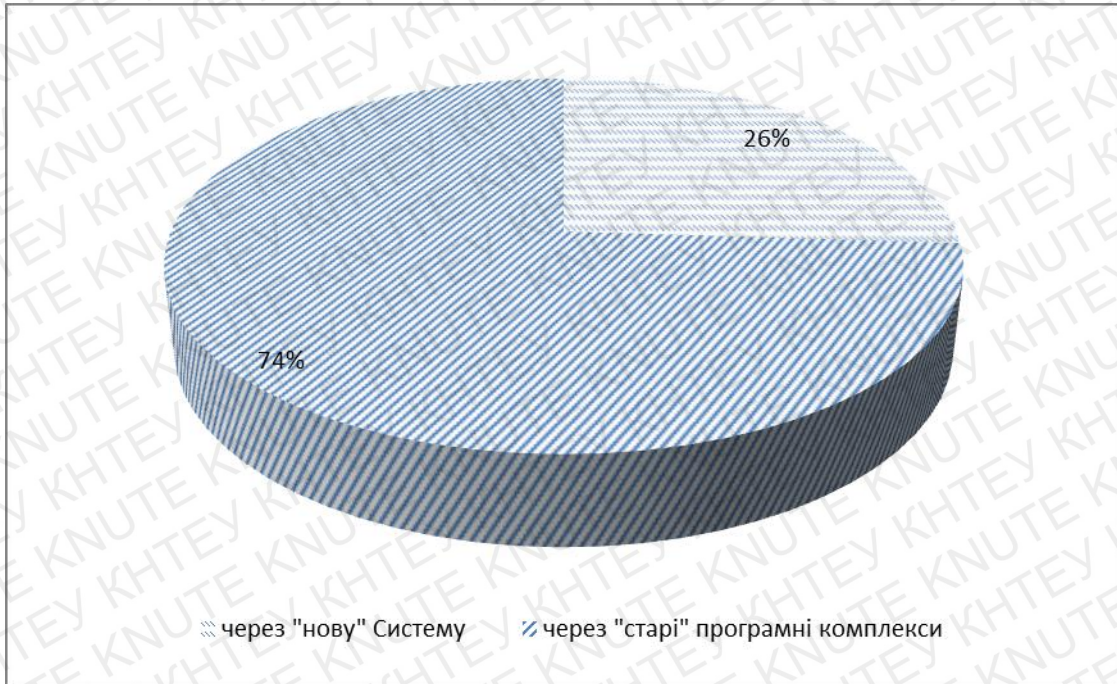

Рис. 2.5 Виплати вкладникам через АСВФ у 2017 році

Через Систему у 2017 році отримували відшкодування вкладники 13 банків, неплатоспроможність яких настала після 01.07.2016 року. Вкладники цих банків самостійно обрали один з 10 банків-агентів, що підключені до Системи, (Акціонерний банк «Південний», ПАТ «Альфа-Банк», ПАТ «КРЕДОБАНК», ПАТ «ПУМБ», ПАТКБ «ПРАВЕКС-БАНК», АТ «ТАСКОМБАНК», АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «Ощадбанк», ПАТ «Ідея Банк», ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»).

Варто також додати, що у 2017 році два банки - ПАТ «КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА» та ПАТ «БАНК «ЮНІСОН» знаходилися у стані тимчасової адміністрації. ФГВФО не зміг розпочати їх ліквідацію через судові процеси, що тривають. Станом на 01.01.2018 вкладникам «КБ «ФІНАНСОВА ІНІЦІАТИВА» за рахунок цільової позики від ФГВФО виплачено 3 752,37 млн грн. а вкладникам ПАТ «БАНК «ЮНІСОН» виплати здійснюються за рахунок коштів самого банку, на 01.01.2018 вкладники отримали 118,17 млн грн.

РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

3.1. Шляхи впровадження зарубіжного досвіду з гарантування вкладів фізичних осіб в Україні

Цілий ряд країн поширює системи страхування вкладів як на комерційні банки, ті і на інші фінансові-кредитні установи. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки Федеральна корпорація зі страхування депозитів до застрахованих вкладів включає також і депозити (паї), які зосереджено в позико-ощадних асоціаціях. У свою чергу, у Великобританії система страхування вкладів стосується не тільки вкладів у комерційних банках, але й у інших ліцензованих національним банком установах, які мають відповідний дозвіл на здійснення роботи з депозитами. Усі без винятку фінансові установи Німеччини, які мають право здійснювати операції з вкладами, умовно згруповано у три вузькоспеціалізовані категорії, і кожна з них повинна мати власний фонд страхування вкладів. Отже, у різних країнах світу поступово спостерігаються процеси повільного зближення та консолідації комерційних банків та інших фінансових установ (насамперед недержавних ощадних установ). Загальним підґрунтям створення такого конкурентного середовища є прагнення до захисту більш широких груп дрібних вкладників. Відповідно і система страхування вкладів стає усе більше уніфікованою, чому в значній мірі сприяє уніфікація систем страхування вкладів в рамках Європейського союзу.

Загалом, системи страхування вкладів спрямовуються на однаковий захист вкладів усіх категорій вкладників, як фізичних так і юридичних осіб. Проте, кожна система страхування вкладів має свої особливості, уточнюючі види застрахованих вкладів, на які можуть поширюватися гарантії. Так, у 16 країнах світу застрахованими є тільки кошти фізичних осіб (у Бангладеші, Болгарії, Домініканській республіці, Латвії, Литві, Македонії, Перу, Швейцарії). Інші країни гарантують повернення вкладів юридичних осіб також.

У ряді країн з системи захисту вкладів виключаються депозити в банках-нерезидентах (Японія), або у філіях національних банків, діючих на території іноземних держав. У деяких випадках гарантії не поширюються на кошти в іноземній валюті, але в більшості країнах світу вклади захищені в національній так іноземній валютах.

Створення ефективної системи страхування вкладів має акцентувати свою увагу у першу чергу на дрібних і середніх вкладниках, аби досягти масового охоплення та задовольнити соціальну мету даної системи. Очевидним є той факт, що фінансові можливості держави на початковому етапі формування системи страхування вкладів та сферу її впливу варто зосередити виключно на гарантуванні повернення вкладів фізичних осіб.

Зазвичай у більшості випадків розмір страхового покриття визначають ґрунтуючись на обсягах сумарних зобов'язань комерційного банку. Основною відмінністю між системами повної і часткової компенсації є те, що в першому випадку гарантується вся сума вкладу, а у другому – лише певна його частина, що заздалегідь визначена, та як правило має верхню межу. Міжнародний досвід функціонування систем страхування вкладів в основному передбачає поширення гарантій не на один рахунок, а на всі рахунки кожного окремого вкладника в конкретному банку.

Повне страхове покриття має місце лише в деяких країнах світу, що врешті-решт поступово від неї відмовляються (Аргентина, Туреччина). Деякі системи страхування вкладів передбачають стовідсоткове повернення вкладів лише під час системної банківської кризи (Еквадор, Колумбія, Південна Корея, Японія) з поступовим переходом до встановленої верхньої межі виплат.

Схема компенсація частини вкладу є найпоширенішою і використовуються в більшості країн світу, зокрема практично в усіх країнах Європейського Союзу, Канади та США. Абсолютні розміри виплат закладами у даних країнах обумовлені та залежать від рівня економічного розвитку.

У світі розмір застрахованих сум знаходиться в межах від 1000 доларів (Танзанія) до 250 тис. доларів (Канада). У країнах Європейського Союзу рівень

гарантованих виплат складає 100 тис. євро, в Аргентині – близько 30 тис. доларів, США – 250 тис. доларів.

У ряді країн (Чехія, Великобританія, Оман) обмеження по виплатах в рамках систем страхування вкладів носять комбінований характер. Як правило, застосовуються два підходи. У відповідності з першим встановлюється межа коштів, які відшкодовуються у відсотках від суми вкладу, а також максимальна, абсолютна сума страхових виплат [11].

Другий підхід передбачає, що в межах частини вкладу гарантується повна компенсація, а понад цієї суми здійснюються часткові розрахунки з встановленням «стелі» виплат. Введення політики повної державної гарантії може мати місце лише в період серйозних економічних потрясінь – для підтримання довіри населення так зарубіжних інвесторів до банківської системи країни. Проте повна гарантія закладами поступово продемонструє негативні наслідки, основним з яких є підвищення рівня морального ризику, який в майбутньому може бути зменшений лише за рахунок встановлення ліміту страхового покриття і виключення певних категорій вкладів чи вкладників з числа застрахованих [33].

Таким чином, зарубіжний досвід функціонування систем страхування вкладів свідчить, що найраціональнішим варіантом їх побудови є встановлення обмеженого страхового покриття. Встановлення граничних меж розмірів виплат ґрунтується на справедливому перерозподілі ризиків між державою та банківськими установами. При цьому вкладники змушені виваженого приймати рішення щодо розміщення вкладів.

З точки зору організації систем страхування вкладів у міжнародній практиці виділяють дві її основні форми – американську і німецьку.

Варто відмітити, що американська система страхування вкладів була заснована в обстановці гострої банківської кризи і масових банкрутств банків і інших ощадних інститутів, що було пов'язано зі світовою економічною кризою. У США страхуванням вкладів займається Федеральна корпорація зі страхування вкладів, яка підпорядкована конгресу та федеральному уряду при

високому рівні самоврядування. На схожих принципах побудовані системи страхування вкладів в таких країнах як Великобританія, Індія та Канада.

У свою чергу, в Німеччині держава в особі уряду не має прямого впливу щодо фондів страхування вкладів, які створюються групами банків і керованим галузевими союзами. Не чинить відчутного впливу на системи страхування вкладів в Німеччині і Бундесбанк – центральний банк Німеччини. Заходи по санації кредитних організацій, страхові фонди приймають самостійно. Бундесбанк не є і кредитором в останній інстанції по відношенню до страхових фондів, оскільки підтримка неплатоспроможних банків не входить в коло завдань центрального банку Німеччини у відповідності з німецьким законодавством.

Таким чином у Німеччині діє система страхування вкладів, що функціонує під непрямим впливом з боку держави, і ряд її характеристик використовується також в інших країнах континентальної Європи (Австрія, Швейцарія, Нідерланди, частково – Франція). Страхування вкладів забезпечується комерційними банками без прямої участі держави через їх дочірні та галузеві виділення. Вважається, що перевагами континентальних систем страхування вкладів є їх незалежність від державної політики, добровільність участі банків, мінімум формалізму та бюрократизму. Відповідно, суть цієї системи страхування зводиться до наступного:

- в більшості випадків недержавна система;
- обмеженість або відсутність формального страхового фонду;
- незначні або відсутні регулярні внески банків;
- суворий нагляд над банками з боку центральних банків і спеціальних державних органів.

Заслугове на увагу той факт, що у ряді країн діє система змішаного типу. Так, в Іспанії Фонд страхування вкладів управляється Радою, в якій рівною мірою представлені центральний банк і комерційні банки, причому очолює Фонд голова центрального банку.

У Японії Корпорація страхування вкладів також знаходиться в приватно-державній власності і управляється спільно Банком Японії і банками-

учасниками. Вступ до системи страхування вкладів є обов'язковою умовою для всіх міських банків Японії, так званих «банків довгострокового кредиту», ощадних та валютних банків і кредитних кооперативів, причому дана система повністю недоступна для місцевих відділень банків-нерезидентів. До того ж, компенсації вкладникам можуть бути виплачені тільки тоді, коли депозити були сформовані в ієнах.

Основними рисами систем страхування вкладів країн, що розвиваються, є:

- страховий принцип захисту вкладників (принцип утворення страхового фонду);
- визначальна роль держави, в тому числі її участь у виплаті страхового відшкодування вкладникам;
- відносно невисока межа страхування вкладів (як правило, не вище еквіваленту 4-5 тис. дол. США);
- обов'язкова участь у системі страхування вкладів комерційних банків;
- обмежена роль органів страхування в санації та реорганізації банків.

Суспільно важливі, цілі і завдання страхування вкладів пред'являють специфічні вимоги до інституціональної основи (керуючої організації) системи страхування вкладів.

Як показує світовий досвід, дуже важливо, щоб керуючою організацією у системі страхування вкладів, був забезпечений доступ до інформації, необхідної для того, щоб своєчасно оцінити ризики, вжити заходи щодо їх обмеження, забезпечити готовність до вирішення виникаючих проблем на ранній стадії їх прояву. Забезпечення взаємодії між страховиком вкладів та банками і фінансово-кредитними установами, координація їх дій при чіткому розмежуванні зон відповідальності та повноважень сприяють узгодженню позицій і заходів щодо забезпечення стабільності фінансової системи країни в цілому [8].

ФГВФО, як постійний член Міжнародної асоціації страховиків депозитів (МАСД) та Європейського форуму страховиків депозитів (ЄФСД), у 2017 році брав активну участь у роботі цих організацій. Крім того, протягом звітного періоду ФГВФО активно співпрацював з міжнародними фінансовими та

донорськими організаціями – Світовим банком, Агентством США з міжнародного розвитку (USAID), Європейським банком реконструкції і розвитку, Управлінням технічної допомоги Міністерства фінансів США.

Крім того, продовжувалася активна двостороння співпраця між ФГВФО та членами Євразійського регіонального комітету МАСД. Так, у серпні 2017 р. відбувся робочий візит до ФГВФО делегації із Республіки Азербайджан, до складу якої увійшли представники Палати з нагляду за фінансовими ринками. Метою приїзду стало вивчення досвіду України у виведенні неплатоспроможних банків з ринку. Програмою візиту, зокрема, було передбачено обговорення нормативно-правових актів та процедур ФГВФО передусім щодо роботи з попередньо кваліфікованими особами, першочергових заходів при запровадженні тимчасової адміністрації, підготовки плану врегулювання, методики проведення оцінки активів банків.

Також у звітному 2017 році ФГВФО розпочав співпрацю з Проектом USAID «Трансформація фінансового сектору» у сфері підвищення фінансової обізнаності громадян.

На постійній основі здійснювалася ефективна співпраця з Управлінням технічної допомоги Міністерства фінансів США. Так, у Фонді працював довгостроковий радник та короткострокові експерти з різноманітних аспектів процесу виведення неплатоспроможних банків з ринку та роботи із проблемними активами.

Продовжив роботу Проект Європейського банку реконструкції і розвитку «Технічне співробітництво з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб», консультантом якого є ТОВ «КПМГ-Україна». Його метою є надання допомоги ФГВФО з метою підвищення потенціалу та можливостей у рамках реалізації його прав та повноважень. Співробітництво здійснюється шляхом надання консультаційної допомоги та експертної підтримки.

У результаті співпраці з проектами міжнародної технічної допомоги планується вдосконалити та адаптувати діяльність ФГВФО відповідно до нових норм законодавства та сучасних викликів. З метою розбудови ефективної системи гарантування вкладів та врегулювання банків, Україна прагне до

впровадження міжнародних стандартів та бере до уваги найкращий досвід, напрацьований різними країнами у цій сфері. Реалізація положень базових міжнародних документів допоможе краще захистити вкладників, більш ефективно вирішувати проблеми неплатоспроможних фінансових установ.

У 2017 році стартував Проект Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР) «Технічне співробітництво з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб», консультантом якого є ТОВ «КПМГ-Україна».

Його метою є надання допомоги ФГВФО в роботі, спрямованій на підвищення потенціалу та можливостей у рамках реалізації його прав та повноважень. Співробітництво здійснюватиметься шляхом надання практичної допомоги, експертної підтримки та консультацій. У результаті планується вдосконалити та адаптувати діяльність ФГВФО відповідно до нових норм законодавства та сучасних викликів.

За підсумками реалізації етапів проекту планується таке:

- розробити Політику щодо організації фінансового обліку та звітування згідно з МСФЗ для допомоги ФГВФО, як корпоративному центру та в межах його стабілізаційної та ліквідаційної функції;
- розробити концепцію та допомогти Фонду у впровадженні комплексної системи підготовки управлінської звітності, що буде підтримувати якісний процес прийняття рішень на рівні виконавчої дирекції та адміністративної ради ФГВФО;
- формування внутрішнього потенціалу ФГВФО у сфері оцінки та реалізації проблемних активів;
- надання підтримки у створенні ІТ-інфраструктури та процесів, що б адекватно підтримували поточну діяльність ФГВФО та впровадження заходів з метою підвищення ефективності та результативності роботи ІТ-інфраструктури;
- підвищення ефективності функції управління персоналом ФГВФО.

Також передбачається надання юридичної допомоги в процесі виконання вимог, передбачених змінами та доповненнями до законів та регуляторних документів.

3.2. Методичні рекомендації оцінювання фінансової стійкості банку в умовах асиметрії інформації

Оскільки банки функціонують в ринковому середовищі і діють як комерційні структури, будь-який з них на ринку характеризується ймовірністю банкрутства, не відомій його клієнтам, тобто має місце асиметрія інформації. За цих умов оцінити фінансову стійкість банків тільки на підставі фінансових показників є недостатнім. Тому важливим являється рівень транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості банків. «Транспарентність (transparency) – це розкриття банком всім зацікавленим особам (кредиторам, інвесторам, громадськості) інформації щодо цілей діяльності, правових, інституційних і економічних основ, принципових рішень і їх обґрунтування, даних та інформації, прямо або опосередковано пов'язаних з діяльністю банку, а також умов підзвітності в повному обсязі, в доступній формі та на своєчасній основі» [26].

НБУ визначає поняття транспарентності як розкриття банками усім зацікавленим особам інформації, що пов'язана з цілями діяльності, правовими, інституційними і економічними основами, принциповими рішеннями та їх обґрунтуванням, даними та інформацією, що прямо чи опосередковано пов'язані з діяльністю банку, а також умовами підзвітності в повному обсязі, у доступній формі та на своєчасній основі [31].

Достовірна і повна інформація надає можливість її користувачам правильно оцінити фінансовий стан і результати діяльності банку, структуру його ризиків і методи управління ними. Вона є ключовим елементом підтримання надійності кожного окремого банку і банківської системи країни в цілому на основі створення дієвої системи зворотних зв'язків між банками та учасниками ринку й забезпечення ефективного контролю їх діяльності з боку наглядових органів.

Слід зазначити, що з 2004 р. уніфіковані вимоги до розкриття інформації увійшли складовою частиною в третій компонент Базельської угоди «Ринкова дисципліна». В цілому банк повинен дотримуватися норм розкриття інформації

та транспарентності, закладених в «Принципах корпоративного управління ОЕСР» від 2004 р., відповідно до яких своєчасне і точне розкриття інформації має відображати всі аспекти діяльності (і не обмежуватися ними), включаючи цілі банку, відомості про організацію і структуру управління, політику банку (особливо, що містяться в кодексах корпоративного управління, а також реалізовані на практиці), крупних акціонерах, голосуючих акціях, а також про пов'язані сторони. Банкам рекомендовано адекватно розкривати інформацію про стимули і політику винагород керівництва відповідно до Принципів Ради з фінансової стабільності.

Проблемам транспарентності та механізмам її реалізації в банківській сфері значна увага приділяється Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Банком міжнародних розрахунків.

В основу підходу до реалізації транспарентності покладено чотири принципи:

- 1) максимальний доступ до інформації;
- 2) обмежений перелік виключень;
- 3) чіткий регламент інформаційного запиту;
- 4) право оскарження відмови в наданні інформації [66].

НБУ, враховуючи міжнародні стандарти транспарентності й практику закордонних банків в цій сфері, також розробив ряд нормативних документів, в яких регламентовано перелік інформації про ризики, яку банки в обов'язковому порядку повинні оприлюднювати в складі офіційної фінансової звітності, й порядок її розкриття.

Визначено вимоги з боку регулятора і про розкриття структури власності банків. Однак, досі не розроблено єдиної методики визначення рівня транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості банку. Проведені дослідження показали, що з урахуванням вітчизняної та міжнародної практики розкриття інформації, аналіз і оцінку інформаційної прозорості банків доцільно здійснювати за трьома основними блоками:

Блок 1 «Структура власності та корпоративне управління»;

Блок 2 «Операційна діяльність та фінансова звітність»;

Блок 3 «Менеджмент і колегіальні органи».

Для змістовного наповнення кожного з цих блоків вивчено методики оцінювання рівня інформаційної прозорості банку, які застосовується Українським кредитно-рейтинговим агентством «UCRA», Міжнародним рейтинговим агентством Standard & Poor's та Агенством фінансових ініціатив (АФІ) і встановлено, що вони відрізняються за назвами блоків, складом і кількістю показників, що входять до кожного з блоків. Проте, аналіз методик цих агентств дав підстави виділити спільні для них за економічним змістом групи і показники для оцінювання транспарентності банку, склад яких подано у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Загальні групи і показників оцінки рівня транспарентності банків

Українське кредитно-рейтингове агентство «UCRA»		Міжнародне рейтингове агентство Standard & Poor's та Агентство фінансових ініціатив (АФІ)	
Блок 1. «Структура власності та корпоративне управління»		Блок 1. «Структура власності та права акціонерів»	
1.1	Публікація Статуту та Положення про корпоративне управління	1.1	Зміст Кодексу чи Положення про корпоративне управління.
		1.2	Положення Статуту банку (у т. ч зміни).
1.2	Розкриття інформації про дивідендну політику і суми виплачених дивідендів	1.3	Документально оформлена дивідендна політика
		1.4	Оголошення рекомендованих дивідендів до дати закриття реєстру
1.3	Наявність даних про минулі і заплановані збори акціонерів	1.5	Наявність огляду останніх зборів акціонерів
1.4	Якість розкриття інформації про структуру власності	1.6	Інформація про утримувачів всіх крупних пакетів акцій (блокуючи - більше 25%; контрольних - більше 50%)
Блок 2. «Операційна діяльність та фінансова звітність»		Блок 2. «Фінансова та операційна інформація»	
2.1	Наявність квартальної звітності за національними стандартами	2.1	Щоквартальні звіти про доходи та витрати.
		2.2	Примітки до квартальних фінансових звітів відповідно до національних стандартів.
2.2	Наявність річної і проміжної (квартальної, піврічної) звітності за МСФЗ	2.3	Річна фінансова звітність відповідно до міжнародних стандартів звітності (МСФЗ/ЗПБЗ США) без приміток.
		2.4	Квартальна фінансова звітність відповідно до міжнародних стандартів звітності (МСФЗ/ЗПБЗ США).
2.3	Публікація аудиторських звітів	2.5	Наявність огляду незалежного аудитора по відношенню до квартальної фінансової звітності, складеної відповідно до національних стандартів.

2.4	Розкриття інформації про облікову політику	2.6	Облікова політика банку.
2.5	Розкриття інформації про угоди з пов'язаними особами	2.7	Розкриття інформації про угоди із заінтересованістю: сукупний обсяг операцій зі зв'язаними сторонами
2.6	Розкриття інформації про управління ризиками	2.8	Політика управління ризиками.
2.7	Публікація стратегії та планів розвитку банку	2.9	Основні показники стратегії банку.
Блок 3. «Менеджмент і колегіальні органи»		Блок 3.Склад та процедури Спостережної Ради та менеджменту	
3.1	Наявність інформації про повноваження та склад Наглядової ради	3.1	Перелік членів Спостережної Ради (прізвище/посада).
		3.2	Інформація щодо ролі Спостережної Ради.
3.2	Наявність інформації про винагороду топ-менеджменту	3.3	Розкриття детальної інформації щодо винагороди менеджменту, у тому числі рівень заробітної плати та бонусів.

За результатами вивчення методик вище зазначених рейтингових агентств та власних досліджень поряд зі спільними показниками Блоку 1 («Структура власності та корпоративне управління») оцінювання фінансової стійкості банку, що мають місце в методиках рейтингового агентства «UCRA» та MPA Standard & Poor's, вважаємо за необхідне розглядати показники, які характеризують рівень концентрації власності.

Адже низький рівень прозорості структури власності вітчизняних фінансових інституцій призвели до накопичення банками «неякісних» фінансових активів на десятки мільярдів гривень і стали причиною банкрутств та ліквідації ряду установ. Банківського сектора. А відтак, оцінювання рівня концентрації власності підвищить об'єктивність визначення фінансової стійкості банку.

Блок 2 доцільно доповнити такими показниками, як: щоквартальні звіти про прибутки і збитки та документально оформлена політика про кредитування пов'язаних сторін, що дасть можливість більш достовірно оцінити фінансову стійкість банку.

Крім того, для визначення рівня прозорості в оцінюванні фінансової стійкості банку, слід ввести ряд показників, які не використовувалися у методиках українського та міжнародних агентств, але

мають вплив на забезпечення фінансової стійкості банку, у тому числі: наявність інформації щодо можливостей нарощення капіталу (достатній обсяг капіталу забезпечує економічну самостійність та фінансову стабільність банку); показники ліквідності (підтримка ліквідності є однією з умов функціонування банку і запорукою забезпечення його надійності, фінансової стійкості, кредитоспроможності); максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (перевищення допустимого розміру цього показника загрожує стабільній діяльності банку); наявність результатів стрес-тестування по основним ризикам (кредитному, ринковому, валютному), інформація про які дозволить оцінити можливі втрати капіталу, що є загрозою фінансової стабільності банку; присвоєні кредитні рейтинги з публікацією звітів (дає змогу банку підтвердити свою кредитоспроможність, та залучити ресурси від інвесторів); інформацію про винагороду членам Наглядової ради та Правління.

Для визначення рівня прозорості в оцінюванні фінансової стійкості банку пропонуємо використовувати показники, склад яких подано у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Система показників, запропонованих авторами, для розрахунку рівня прозорості в оцінюванні фінансової стійкості банків

№	Критерії оцінки
	Блок 1. «Структура власності та корпоративне управління»
1.1	Наявність інформації про статутний капітал.
1.2	Якість розкриття інформації про структуру власності.
1.3	Інформація про найбільшого акціонера.
1.4	Інформація про акціонерів, що разом володіють не менше як 25% голосуючих акцій.
1.5	Інформація про акціонерів, що разом володіють не менше як 50% голосуючих акцій.
1.6	Інформація про акціонерів, що разом володіють не менше як 75% голосуючих акцій.
1.7	Розкриття інформації про пов'язані компанії.
1.8	Наявність даних про минулі і плановані збори акціонерів.
1.9	Розкриття інформації про дивідендну політику і суму виплачених дивідендів.
1.10	Публікація Статуту.
1.11	Наявність інформації про корпоративне управління.
	Блок 2. «Операційна діяльність та фінансова звітність»
2.1	Якість інформації про регіональну мережу банку.
2.2	Наявність інформації щодо можливостей нарощення обсягів капітальної бази.
2.3	Наявність квартальної звітності за національними стандартами.
2.4	Наявність річної і проміжної (квартальної, піврічної) звітності за МСФЗ.

2.5	Щоквартальні звіти про доходи та витрати.
2.6	Публікація повних аудиторських звітів.
2.7	Примітки до річних фінансових звітів відповідно до національних стандартів.
2.8	Примітки до квартальних фінансових звітів відповідно до національних стандартів.
2.9	Розкриття інформації про угоди з пов'язаними особами.
2.10	Документально оформлена політика кредитування пов'язаних сторін.
2.11	Розкриття інформації про облікову політику.
2.12	Прогноз доходів від основної діяльності.
2.13	Показники ліквідності (миттєва, поточна, загальна, розриви ліквідності).
2.14	Розкриття інформації про управління ризиками.
2.15	Публікація стратегії та планів розвитку банку.
2.16	Наявність результатів стрес-тестування по основним ризикам (кредитному, ринковому, валютному).
2.17	Максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами.
2.18	Розкриття інформації про присвоєні кредитні рейтинги (публікація звітів).
	Блок 3. «Менеджмент і колегіальні органи»
3.1	Наявність інформації про повноваження та склад Правління.
3.2	Детальна інформація щодо умов контракту з генеральним директором.
3.3	Наявність інформації про повноваження та склад Наглядової ради.
3.4	Інформація про винагороду членам Наглядової ради, Правління.
3.5	Процес прийняття рішень щодо винагороди членам Спостережної Ради.
3.6	Наявність інформації про існуючі колегіальні органи та їх повноваження.
3.7	Наявність інформації про винагороду ТОП-менеджменту.

З урахуванням рівня прозорості банку визначення індексу транспарентності в оцінюванні його фінансової стійкості пропонуємо здійснювати за наступною методикою.

1. Перш за все, визначаємо за кожним з вище зазначених 3-х блоків систему показників для оцінювання рівня транспарентності банку і вводимо їх умовне позначення:

Блок 1. «Структура власності та корпоративне управління»: X1i – відповідний показник блоку 1.

Блок 2. «Операційна діяльність та фінансова звітність»: X2i – відповідний показник блоку 2.

Блок 3. «Менеджмент і колегіальні органи»: X3i – відповідний показник блоку 3.

2. Після цього визначаємо кількість балів за рівнем наявності та повноти інформації з такою диференціацією: інформація повна – 1,0 бал; інформація часткова – 0,5 балів; інформація відсутня – 0,0 балів.

3. Відносно кожного показника у блоці визначаємо його вагу і умовно позначаємо так:

Блок 1. «Структура власності та корпоративне управління»: $j1i$ – вага відповідного показника блоку 1.

Блок 2. «Операційна діяльність та фінансова звітність»: $j2i$ – вага відповідного показника блоку 2.

Блок 3. «Менеджмент і колегіальні органи»: $j3i$ – вага відповідного показника блоку 3.

4. Тоді індекс прозорості за кожним з 3-х блоків розраховується за формулами:

$$\text{Блок 1: } Ind_1 = \sum_{i=1}^n \frac{X1_i * J1_i}{100} \quad (3.1)$$

$$\text{Блок 2: } Ind_2 = \sum_{i=1}^n \frac{X2_i * J2_i}{100} \quad (3.2)$$

$$\text{Блок 3: } Ind_3 = \sum_{i=1}^n \frac{X3_i * J3_i}{100} \quad (3.3)$$

5. Після цього визначаємо вагу кожного блоку у загальному визначенні рівня прозорості з такими умовними позначеннями:

Блок 1: $q1$ – вага блоку 1 у загальному оцінюванні прозорості банку.

Блок 2: $q2$ – вага блоку 2 у загальному оцінюванні прозорості банку.

Блок 3: $q3$ – вага блоку 3 у загальному оцінюванні прозорості банку.

6. З урахуванням вище зазначених умовних позначень індекс прозорості банку розраховується за формулою:

$$Ind_{bank} = \sum_{i=1}^n \frac{Ind_1 * q_1 + Ind_2 * q_2 + Ind_3 * q_3}{100} \quad (3.4)$$

Визначений за наведеною методикою індекс прозорості банку дає можливість оцінювати його фінансову стійкість на підставі повної, достовірної, своєчасної і зрозумілої інформації про стан справ у банку, його засновників,

великих акціонерів, пов'язаних осіб, колегіальні органи, стимулювання топ-менеджменту тощо, що вкрай важливо в умовах асиметрії інформації [13].

За апробацією запропонованої методики транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості банку звернемось до дослідження Р.А. Герасименко на матеріалах системно важливих банків (СВБ), які є ключовими елементами, що впливають на фінансову стійкість банківської системи України. На даний час до системно важливих банків відносяться такі фінансові установи: ПАТ КБ «Приватбанк», АТ «Укрексімбанк» та АТ «Ощадбанк». У 2016 році на долю вказаних банків України припадало близько 46,9% сукупних активів банківської системи України; 48,9% зобов'язань і 27,4% власного капіталу банків країни; їх від'ємний фінансовий результат склав 84,4% від загального фінансового результату банківської системи країни. Проведені дослідження прозорості банківської інформації СВБ України показали, що рівень інформаційної прозорості є досить низький – середній бал становить 48,9 % (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Рівень транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості системно важливих банків України станом на 01.01.2017 р.

Банк	Рівень інформаційної прозорості			
	Індекс транспарентності, %	за окремими напрямками, %		
		Структура власності та корпоративне управління	Операційна діяльність та фінансова звітність	Менеджмент і колегіальні органи
Приватбанк	56,0	81,5	54,5	32,5
Укрексімбанк	45,8	76,5	38,5	25,0
Ощадбанк	44,8	73,0	48,0	12,5
Середній бал	48,9	77,0	47,0	23,3

Серед проаналізованих банків за якістю розкриття інформації на сайті кращим був «Приватбанк», індекс транспарентності якого склав 56%, найгіршим – «Ощадбанк».

Найкраще дані банки розкривають інформацію щодо структури власності, середній рівень розкриття за цим блоком складає 77%. Усі банки публікують на

своїх сайтах статuti і досить повно розкривають інформацію про статутний капітал, збори акціонерів, акціонерну структуру.

Жоден системно важливий банк не публікує дані щодо угод з пов'язаними особами, банки обмежуються заповненням стандартних форм НБУ у річному звіті (суми кредитів та авансів дочірнім та асоційованим компаніям, та компаніям під контролем основних акціонерів; кредити та аванси клієнтам, списані як безнадійні, та ін.). Ці банки не розкривають також інформацію про дивідендну політику та виплату дивідендів. Банки досить повно розкривають операційну та фінансову інформацію. Індекс транспарентності по блоку 2 «Операційна діяльність та фінансова звітність», за розрахунками автора, становив 44,2%. Лідером щодо розкриття цієї інформації являється «Приватбанк», індекс транспарентності якого по блоку 2 склав 54,5%, а найнижчий рівень транспарентності має «Укрексімбанк» – 33,5%. Аналіз показників довів, що найповніше по цьому блоку розкривається інформація про регіональну мережу банків; усі банки розкривають фінансову звітність за національними стандартами відповідно до вимог НБУ; високий рівень розкриття інформації про політику управління ризиками; банки розкривають інформацію про присвоєні їм кредитні рейтинги, але жоден з банків не публікує повні рейтингові звіти. Проте, на сайтах досліджуваних фінансових установ не розміщується інформація, що охоплює результати стрес-тестування по основним ризикам (кредитному, валютному). Відсутня інформація про політику кредитування пов'язаних сторін та угоди з пов'язаними особами.

Серед системно важливих банків найнижчий рівень (22%) розкриття інформації по блоку 3 «Менеджмент і колегіальні органи». Жоден з досліджених банків не наважується публікувати дані про винагороду ТОП-менеджменту на своєму сайті, розкриваючи таку інформацію виключно у складі річного звіту. Не в повному обсязі банки розкривають інформацію про склад та процедури Спостережної Ради та менеджменту. Не розкриваються відомості про винагороду членів вищого керівництва та ради директорів [10].

3.3. Рекомендації з подальшого вдосконалення діяльності фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні

В Україні кожному вкладникові відшкодовуються кошти за депозитами (включаючи відсотки) у розмірі внеску на день настання недоступності вкладів, але не більше ніж 200 000 грн. Згідно із чинним законодавством недоступність вкладів – це неможливість отримання вкладником під час виведення неплатоспроможного банку з ринку вкладу, включаючи відсотки за ним, протягом семи робочих днів із дня закінчення строку дії договору (або з дня запровадження тимчасової адміністрації, якщо договір закінчився до цієї дати) або з дня вимоги (за вкладами на вимогу, за поточними чи картковими рахунками), здійсненої протягом дії тимчасової адміністрації.

На наш погляд, процедура виплати відшкодувань потребує подальшого вдосконалення. Вітчизняна практика доводить, що від дня неспроможності банку виконувати свої зобов'язання перед вкладниками згідно з умовами договору до дня призначення ліквідатора може минути багато часу. Адже тільки термін повноважень тимчасової адміністрації, призначеної НБУ до введення ліквідатора, може тривати до одного року (для системоутворювальних банків – до двох років). Під час роботи тимчасової адміністрації запроваджується мораторій на задоволення вимог кредиторів, у тому числі на повернення депозитних вкладів.

22 вересня 2012 року – набув чинності Закон України від 23 лютого 2012 року N 4452-VI «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Законом, зокрема:

- розширено повноваження ФГВФО, зокрема в частині щодо виведення неплатоспроможних банків з ринку шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації неплатоспроможних банків;
- мінімальний розмір граничної суми відшкодування закріплено на рівні 200 тисяч грн, без можливості її зменшення;
- встановлено спрощений порядок проведення процедур, пов'язаних з придбанням інвестором неплатоспроможного або перехідного банку;

– визначено порядок виведення неплатоспроможного банку з ринку за участі держави в особі Міністерства фінансів України або державного банку;

12 серпня 2015 року – набув чинності Закон України від 16 липня 2015 року № 629-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку».

З першого дня дії Закону:

– посилено повноваження ФГВФО як тимчасового адміністратора та ліквідатора, і підвищено його роль у підготовці до виведення неплатоспроможного банку з ринку;

– скорочено терміни виведення банку з ринку за участі держави;

– передбачено продаж активів банку лише на відкритому конкурсі, а основних засобів, оціночна вартість яких не перевищує 10 мінімальних заробітних плат на дату продажу, та малоцінні й швидкозношувані предмети, необоротні активи, балансова вартість яких за відповідною групою становить менше 10 мінімальних заробітних плат, – безпосередньо юридичній або фізичній особі.

Другий етап вдосконалення системи гарантування розпочався 1 січня 2016 року:

– скорочено строки для затвердження виконавчою дирекцією ФГВФО плану врегулювання до 30 днів з дня початку процедури виведення банку з ринку;

– скорочено строки тимчасової адміністрації з 3 місяців до 1 місяця з можливістю її продовження на 1 місяць виключно з метою реалізації плану врегулювання, який передбачає інший спосіб виведення банку з ринку, окрім ліквідації банку;

– прискорено ліквідацію неплатоспроможного банку, у разі його відповідності критеріям, встановленим нормативно-правовими актами ФГВФО.

Крім того, Закон передбачив концентрацію всіх процедур з продажу активів банків, що ліквідуються, на рівні ФГВФО. З цією метою було створено

та почав функціонувати «консолідований офіс» з реалізації та управління активами.

На третьому етапі (з 1 липня 2016 року):

– скорочено строки початку виплат відшкодування коштів всім без виключення вкладникам за рахунок коштів ФГВФО до 20 робочих днів (для банків, база даних про вкладників яких містить інформацію про більше ніж 500 000 рахунків, - 30 робочих днів) з дня початку процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку, не очікуючи прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідації банку.

З 1 січня 2017 року гарантії ФГВФО поширюються на фізичних осіб, у тому числі фізичних осіб-підприємців [21].

Статтею 28 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» передбачено, що ФГВФО починатиме виплату відшкодування коштів вкладникам не пізніше ніж через сім днів від дня прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку..

Депозитні вклади у вітчизняних кредитних установах треба вважати недоступними не з моменту призначення ліквідатора (або прийняття рішення про ліквідацію), а з того часу, коли банк, порушуючи умови договору, певний час затримує виплату коштів вкладникові (в окремих випадках виплата коштів із ФГВФО може починатися з моменту запровадження тимчасової адміністрації в банківській установі).

Ще одним із кроків удосконалення процедур виплати відшкодувань закладами є розширення форм виплати відшкодувань (наприклад, у США можуть застосовуватися чеки). Це не тільки спрощує процес відшкодування, а й дає змогу ФГВФО зекономити фінансові ресурси.

Для вдосконалення системи гарантування вкладів потрібно підвищити відповідальність вкладників за ступенем процентного ризику. Для цього треба визначати суму гарантування відповідно до величини процентної ставки депозиту, тобто залежно від ступеня ризику, на який свідомо зважилися вкладники на момент підписання депозитного договору.

Певні суми відшкодування вкладів ФГВФО залежно від рівня процентної ставки за депозитом наведено в табл. 3.4.

Зрозуміло, що запропонована диференціація відшкодування вкладів може створювати для вкладника певні труднощі у визначенні гарантії за вкладом, тому варто законодавчо затвердити відповідну норму, за якою банк повинен самостійно визначати і вказувати суму гарантованого відшкодування вкладу в депозитному договорі. Правильність визначення розміру гарантованого відшкодування надалі має перевіряти ФГВФО.

Таблиця 3.4

Сума відшкодування вкладів фізичних осіб залежно від рівня процентної ставки за депозитом

Процентна ставка за депозитом	Сума гарантованого відшкодування вкладу
За середньоринковою ставкою плюс від 1 до 2 процентів	Не більше від гарантованої суми відшкодування за чинним законодавством (на теперішній час – 200 000 грн)
За середньоринковою ставкою плюс 3 проценти	Не більше ніж 95% від гарантованої суми відшкодування за чинним законодавством (190 000 грн)
За середньоринковою ставкою плюс 4 проценти	Не більше ніж 90% від гарантованої суми відшкодування за чинним законодавством (180 000 грн)
За середньоринковою ставкою плюс від 5 до 6 процентів	Не більше ніж 80% від гарантованої суми відшкодування за чинним законодавством (160 000 грн)
За середньоринковою ставкою плюс 7 і більше процентів	Відшкодування немає

Крім упровадження диференційованої суми гарантування вкладів, моральний ризик можна мінімізувати також за допомогою певних стимулів щодо створення якісного корпоративного управління й надійної системи ризик-менеджменту, підвищення рівня ринкової дисципліни, системи регуляторного нагляду тощо.

Крім удосконалення механізму контролю ФГВФО, ще одним з елементів поліпшення системи гарантування вкладів є приєднання Ощадбанку до учасників ФГВФО. Це питання є принциповим принаймні з двох причин:

неучасть Ощадбанку в системі страхування (гарантування) необґрунтовано зміцнює його конкурентні переваги перед іншими банками;

Ощадбанк як один із найбільших операторів ринку вкладів населення може опинитись у складній фінансовій ситуації, тоді заходи щодо її врегулювання ляжуть важким тягарем на Державний бюджет України.

Зазначимо, що досі чітко не визначено механізм повернення виплат у разі банкрутства Ощадбанку.

Тому існує висока ймовірність того, що вклади будуть відшкодовуватися протягом невизначеного часу, як це відбувається нині в Україні з поверненням коштів вкладникам Ощадбанку СРСР.

Наступним кроком удосконалення системи гарантування вкладів є перехід до диференційованих ставок за внесками банків до ФГВФО (це стимулюватиме банки до підвищення якості управління ризиками).

Відповідно до статті 22 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», учасник ФГВФО зобов'язаний станом на останній робочий день кожного кварталу здійснювати нарахування регулярного збору до ФГВФО. Розмір базової річної ставки збору становить 0,5 відсотка від бази нарахування в національній валюті та 0,8 відсотка від бази нарахування в іноземній валюті. Цією ж статтею передбачається можливість упровадження диференційованих зборів до ФГВФО шляхом зважування базової ставки збору за ступенем ризику банку. Також зазначено, що методика оцінювання ступеня ризиків банку для розрахунку диференційованих зборів установлюється нормативно-правовим актом ФГВФО, що підлягає погодженню з Національним банком України.

Доцільно визначати диференційовану ставку регулярного збору до ФГВФО залежно від привабливості банків з позиції вкладників. На основі аналізу показників діяльності банку визначається рейтингова категорія групи банків – А, В, С чи D. Рівень А – «надійний», високий рівень привабливості для вкладників; В – «стабільний», середній рівень привабливості для вкладників; С – «задовільний», задовільний рівень привабливості для вкладників; D – «поганий», низький рівень привабливості для вкладників. Відповідно ставка регулярного збору в національній валюті могла б коливатись від 0,5 до понад 2% від бази нарахування.

Зазначимо, що запровадження диференційованої суми відшкодування вкладів і диференційованої ставки регулярного збору дасть змогу значно збільшити фінансові ресурси ФГВФО. Це, у свою чергу, може призвести до розроблення процедур гарантування вкладів не тільки фізичних осіб, а й, наприклад, фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності і юридичних осіб, які належать до малого бізнесу [17].

Один із основних акцентів роботи ФГВФО направлено на забезпечення відкритості та транспарентності процесу реалізації активів банків, що ліквідуються. З ініціативи ФГВФО та у плідній співпраці передусім із Міністерством економічного розвитку та торгівлі було створено та впроваджено нову систему реалізації банківських активів ProZorro, на яку з початку 2017 року переведено усі аукціони з продажу активів банків. Адміністратором системи є відома у світі антикорупційна організація «Transparency International Україна». Сьогодні система ProZorro уже вийшла за межі реалізації тільки банківських активів, і поклала початок реформуванню загальної системи держпродажів.

Усі аукціони відбуваються в он-лайн режимі і стежити за перебігом торгів може будь-хто. Усі дані – імена/назви учасників, зроблені ставки та ім'я/назва переможця – у відкритому доступі.

Крім того, на сайті prozorro.sale відкрито загальний Реєстр активів банків, що ліквідуються, де міститься інформація про всі активи банків, які ще тільки планується виставляти на продаж.

ФГВФО планує ґрунтовно проаналізувати питання реальної вартості активів банків, що ліквідуються.

Сьогодні в управлінні ФГВФО перебуває 94 банки, із них 92 банки – у ліквідації. Оціночна вартість активів цих банків не перевищує і 20% від балансової – вартість активів, які «на папері» коштують 526,4 млрд грн, незалежні оцінювачі оцінили у 96,6 млрд грн.

Понад 80% від балансової вартості активів (на суму 437,5 млрд грн) – кредити. 98% кредитного портфелю банків є проблемним і не обслуговується роками. На балансі банків десятки мільярдів гривень бланкових та фактично

беззаставних кредитів, у забезпечення за якими передано товари в обороті, місцезнаходження яких не встановлено й існування яких не підтверджено; урожаї зерна-моркви-огірків 2012 року і раніше; «сміттєві» і цінні папери, які ніколи не котирувалися тощо.

Кошти 14 неплатоспроможних банків (мова йде про суми у майже 750 млн дол США та 75 млн євро) були виведені шляхом розміщення на коррахунках в іноземних банках.

Тому теорія дуже далека від практики: не кожен актив вдається реалізувати на відкритих торгах навіть на рівні оціночної вартості. Щоб відкинути звинувачення у заниженні оціночної вартості активів (хоча оцінку їх здійснює не сам ФГВФО, а незалежні суб'єкти оціночної діяльності, які мають кваліфікаційне свідоцтво Фонду державного майна України) ФГВФО свого часу свідомо відмовився від «права» визначати початкову ціну активів. З 2017 року усі активи виставляються на продаж з балансової вартості через ProZorro.Продажі. У ході торгів ціна поступово і прогнозовано знижується до тих пір, поки не знаходиться реальний покупець. На жаль, найчастіше, у пошуку реальної ціни активу доводиться проводити 10 і більше аукціонів. Аби прискорити процес пошуку ринкової ціни ФГВФО розробив та впроваджує нову модель торгів – голландські аукціони.

ФГВФО разом з Урядом планує впровадити заходи щодо необхідності забезпечення належного рівня прозорості діяльності ФГВФО перед суспільством.

ФГВФО щороку, відповідно до вимог законодавства, здійснює аудит своєї діяльності та публікує фінансову звітність, підтверджену незалежним аудитором. Кожного року, починаючи з 2001 ФГВФО до 01 липня наступного за звітним подає до Кабінету Міністрів України та Національного банку України річний звіт разом з аудиторським висновком. Вказані терміни жодного разу не порушувалися. Там само жодного разу зауваження стосовно поданої інформації не надходили.

Крім того, ці дані публікуються у звітах про річну діяльність ФГВФО, які оприлюднюються у тому числі на сайті ФГВФО за посиланням.

Також ФГВФО на своєму сайті постійно інформує про стан активів в розрізі кожного банку.

ФГВФО планує внести у порядок денний урядовців питання системної підтримки у розслідуванні виявлених фактів виведення активів та доведення банків до неплатоспроможності.

Станом на 28.02.2018 р. ФГВФО подано 4851 заяву до правоохоронних органів за фактами виявлених кримінальних правопорушень на загальну суму 346,31 млрд грн. Із них 443 заяви – на суму збитків 199,93 млрд грн – подано проти власників істотної участі та ТОП-менеджменту. Основною метою цих звернень до правоохоронних органів є, зокрема, повернення активів неплатоспроможних банків та подальша їх реалізація для погашення вимог кредиторів банків. Та не зважаючи на те, що кількість поданих ФГВФО заяв вимірюється у сотнях, число доведених кримінальних справ до суду – скромні десятки. У тому числі через це ФГВФО був змушений ініціювати спеціальні комплексні розслідування з метою виявлення причин неплатоспроможності банків – так звані forensic audit.

Крім того, у ФГВФО понад 65,5 тисяч судових проваджень щодо звернення стягнення на майно позичальників на загальну суму 188,10 млрд грн. На виконанні в органах ДВС – понад 118 тисяч виконавчих проваджень, за якими на користь неплатоспроможних банків стягненню підлягають кошти на загальну суму понад 145,53 млрд грн, які подекуди роками залишаються без розгляду.

Кількість поданих заяв та ініційованих судових проваджень свідчить про масштабність дій ФГВФО щодо намірів повернення активів. Утім результат напряду залежить від активності та ефективності роботи правоохоронних органів, судової гілки влади – а ці питання лежать уже за межами компетенції ФГВФО.

Численні спроби колишніх акціонерів оскаржити рішення про виведення з ринку їхніх банків (сьогодні у судах різних інстанцій розглядаються справи щодо понад 20 фінустанов) – є свого роду спробами зняти з себе відповідальність за доведення банків до неплатоспроможності.

ФГВФО вважає, що урядовцям варто зменшити боргове навантаження на нього.

За останні п'ять років вкладникам неплатоспроможних банків було виплачено майже 90 мільярдів гривень гарантованого відшкодування. Левова частина цих коштів – були запозичені у НБУ та Міністерства фінансів. Попри те, що ці кошти були взяті ФГВФО не на власні потреби, а у повній мірі спрямовувались на виплати вкладникам – ФГВФО доводиться сьогодні повертати не тільки основну суму кредиту (станом на 12 лютого 2018 залишок заборгованості складає 64,34 млрд грн), а і нараховані відсотки.

Попри навантаження, ФГВФО виконує взяті на себе зобов'язання: станом на 22 лютого ФГВФО погашено 15,35 млрд грн кредитів НБУ, що складає понад 76% цієї заборгованості, та відсотків за цими кредитами на суму 5,16 млрд грн. Непогашений залишок кредитів НБУ складає 4,8 млрд грн і він повністю забезпечений власними облігаціями внутрішньої державної позики ФГВФО.

Разом з тим, сума відсотків за кредитами Міністерства фінансів України, які ФГВФО необхідно буде сплатити до кінця 2031 року, складає 85,8 млрд грн. Тобто, отримавши 59,56 млрд грн кредиту від Міністерства фінансів України, ФГВФО має повернути суму з відсотками у розмірі 145,36 млрд грн, що в 2,44 рази більше отриманої суми

З цією метою, починаючи з жовтня 2017 року, ФГВФО намагається розпочати дострокове погашення своїх вексельних зобов'язань перед Міністерством фінансів України, про що направив відповідного листа. У разі такого дострокового погашення, ФГВФО планує зменшити свої витрати за рахунок зменшення відсоткових витрат за цими вексями ФГВФО на суму 25-34 млрд грн.

Для вирішення цього питання ФГВФО розробив проект Порядку дострокового погашення своїх векселів, вийшов на Раду з фінансової стабільності з ретельним обґрунтуванням необхідності здійснення саме дострокового погашення цих боргових паперів.

Не зважаючи на досягнуте всебічне порозуміння та підтримку з боку представників Ради з фінансової стабільності щодо необхідності якнайшвидше розпочати дострокове погашення вексельних зобов'язань, ФГВФО ще не отримав чіткого погодження з боку Міністерства фінансів України та Кабінету Міністрів України, що призводить до зволікання та, як наслідок, фінансових втрат ФГВФО.

Накопичення коштів, та створення можливостей для дострокового погашення своїх боргових зобов'язань стало можливим завдяки ефективній реалізації ФГВФО активів неплатоспроможних банків. Станом на 01.02.18 банки, що знаходяться під нашим управлінням, погасили (починаючи з 2014 року) 18,57 млрд грн заборгованості перед ФГВФО, що становить 20% від загальної суми вимог. Зазначимо, що банки, що ліквідувалися під управлінням Національного банку України, за 16 років погасили лише 6% від загальної суми вимог ФГВФО.

ФГВФО наголошує, що завжди був і залишається відкритим для будь-яких виважених ініціатив, що мають на меті підвищення рівня прозорості його діяльності. ФГВФО готовий співпрацювати з правоохоронними органами та державними структурами з метою забезпечення захисту прав вкладників та кредиторів неплатоспроможних банків. Адже фінансово стійкий та сильний ФГВФО – обов'язкова умова фінансової стабільності країни [58].

Крім того, ряд пропозицій щодо ФГВФО міститься також у Комплексній програмі розвитку фінансового сектору України до 2020 року і передбачає вирішення двох основних завдань: 1) забезпечення інституційної та фінансової незалежності регуляторів і ФГВФО; 2) підвищення ефективності ФГВФО в плані роботи з проблемними активами. Запропоновані інструменти та механізми, на нашу думку, є досить ефективними, проте в даному вигляді програма не містить комплексного стратегічного бачення щодо зміни підходів до гарантування вкладів в Україні, а лише фокусується на операційних проблемах, які існують у сучасному вітчизняному форматі страхування вкладів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Вітчизняна система гарантування вкладів громадян пройшла досить складний шлях розвитку. З 1991 року до сьогодні спостерігається динамічний прогрес щодо вдосконалення законодавчої бази. Оскільки ефективний механізм страхування депозитів – це найголовніший інструмент, за допомогою якого можна протистояти банківським кризам, то подальше вдосконалення системи гарантування вкладів є першочерговим заходом у сучасних умовах.

Розглянувши підходи вчених-економістів до трактування сутності системи гарантування банківських вкладів, можна зробити висновок, що це поняття розглядається як: комплекс або система заходів, система правових норм і механізмів, сукупність органів та регулюючих відносин, сукупність взаємозалежних організаційних елементів, методів фінансування та регулювання діяльності інституцій, які спрямовані як на захист банківських вкладів, так і на захист прав вкладників.

Зважаючи на викладене, під системою гарантування банківських вкладів пропонуємо розуміти сукупність органів (державної влади, центрального банку та страхового гарантійного фонду), що взаємодіють між собою у процесах координації та коригування діяльності банківських установ з метою недопущення невиконання ними своїх зобов'язань перед вкладниками, а у разі необхідності, вжиття заходів щодо забезпечення повернення вкладів у встановленому обсязі.

На сьогодні не існує єдиної універсальної схеми гарантування депозитів для всіх країн, оскільки не зважаючи на процес уніфікації банківських законодавств, національні відмінності типів банківських систем ще досить значні. Вони залежать від структури національної банківської системи, порядку функціонування системи контролю та нагляду за нею, відносин держави з комерційними банками.

Проведений аналіз основних видів систем гарантування вкладів дає змогу стверджувати, що кожен вид має свої особливості, переваги та недоліки.

Сукупність державних органів, які функціонують у банківській системі, має формувати спільний для усіх внутрішніх елементів механізм роботи. Тому держава не тільки встановлює правила здійснення банківської діяльності, а й формує систему відповідних за компетенцією державних органів, визначає порядок їх функціонування.

Спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, виведення неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків у встановлених законодавством випадках покладено на Фонд, який створено у 1998 році відповідно до Указу Президента України «Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків».

Публічно-правовий характер відносин щодо гарантування вкладів фізичних осіб проявляється також у тому, що ФГВФО створюється, реорганізується та ліквідується державою на основі закону, а не установчого договору. Підставою виникнення відносин із гарантування банківських вкладів фізичних осіб є нормативно-правовий акт.

Основним завданням ФГВФО є забезпечення захисту прав фізичних осіб – вкладників шляхом відшкодування за рахунок його коштів вкладів, включаючи відсотки, у разі настання недоступності вкладів. Тому ФГВФО забезпечує цільове використання коштів, що знаходиться на його рахунках, оскільки відповідно до Закону ФГВФО є єдиним розпорядником коштів, що акумулюються у процесі його діяльності.

Протягом 2017 року загальна сума вкладів зросла на 31,6 млрд грн або на 8,3% завдяки приросту вкладів в національній валюті на 33,8 млрд грн або на 19,9% (в порівнянні з 2016 зросли як обсяги так і темпи росту), в той час як рівень зменшення вкладів в іноземній валюті в гривневому еквіваленті становить «-»2,2 млрд грн або «-»1,0%, в доларовому еквіваленті вклади в іноземній валюті продовжили зменшуватись («-»0,3 млрд доларів США або «-»4,1% до 7,48 млрд доларів США), спостерігається незначне скорочення темпів їх падіння в порівнянні з 2016 роком.

Вклади в національній валюті за 2017 рік зросли на 33,8 млрд грн або на 19,9% і склали 203,7 млрд грн. У порівнянні із динамікою за 2016 («+»5,4 млрд

грн або на 3,3%) значно збільшився темп приросту суми вкладів в національній валюті.

Станом на 01.01.2018 повністю захищеними (діапазон від 10 грн до 200 тис. грн), є кошти 24,0 млн осіб або 98,5% вкладників, у таких вкладників зосереджено 164,99 млрд грн або 39,9% від загальної суми вкладів, що відповідає міжнародним соціальним критеріям. Середній розмір вкладу в гарантованому ФГВФО діапазоні становить 6 865,95 грн.

Сума можливого відшкодування по учасниках ФГВФО за 2017 рік зросла на 34,8 млрд грн або на 17,1% і станом на 01.01.2018 склала 238,04 млрд грн.

Для вдосконалення системи гарантування вкладів потрібно підвищити відповідальність вкладників за ступенем процентного ризику. Для цього треба визначати суму гарантування відповідно до величини процентної ставки депозиту, тобто залежно від ступеня ризику, на який свідомо зважилися вкладники на момент підписання депозитного договору.

Один із основних акцентів роботи ФГВФО направлено на забезпечення відкритості та транспарентності процесу реалізації активів банків, що ліквідуються. З ініціативи ФГВФО та у плідній співпраці передусім із Міністерством економічного розвитку та торгівлі було створено та впроваджено нову систему реалізації банківських активів ProZorro, на яку з початку 2017 року переведено усі аукціони з продажу активів банків.

ФГВФО разом з Урядом планує впровадити заходи щодо необхідності забезпечення належного рівня прозорості діяльності Фонду перед суспільством.

ФГВФО планує внести у порядок денний урядовців питання системної підтримки у розслідуванні виявлених фактів виведення активів та доведення банків до неплатоспроможності.

ФГВФО вважає, що урядовцям варто зменшити боргове навантаження на нього.

Для вирішення цього питання ФГВФО розробив проект Порядку дострокового погашення своїх векселів, вийшов на Раду з фінансової стабільності з ретельним обґрунтуванням необхідності здійснення саме дострокового погашення цих боргових паперів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б. П., Скірка А. Становлення системи гарантування вкладів фізичних осіб в Україні: нормативно-правові аспекти // Економічний аналіз. Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ. – 2015. – Том 21. № 1. – С. 158-165.
2. Алексійчук К. О. Правовий статус фонду гарантування вкладів фізичних осіб у контексті реформування фінансового законодавства [Електронний ресурс] / К. О. Алексійчук // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. - 2011. - № 2(2). - С. 52-60/
3. Алексійчук К. О. Фінансовий контроль у системі гарантування банківських вкладів // Митна справа. – 2012. – № 2(80). – С. 123–129.
4. Балдич Н. Державне гарантування вкладів та проблеми асиметричності інформації в банківському секторі [Електронний ресурс] / Н. Балдич // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. - 2009. - Вип. 4. - С. 55-63.
5. Безклубий І. А. Щодо гарантування банківських вкладів фізичних осіб в Україні [Електронний ресурс] / І. А. Безклубий, О. В. Гончаренко // Наше право. - 2013. - № 7. - С. 152-156.
6. Бобанич А. І. Джерела наповнення фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні [Електронний ресурс] / А. І. Бобанич // Економічний простір. - 2013. - № 77. - С. 110-119.
7. Бобиль В. Удосконалення системи гарантування вкладів в умовах сучасної фінансової кризи // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 7. – С. 24–29.
8. Бухтіарова А.Г. Особливості функціонування систем страхування вкладів: міжнародний досвід / А.Г. Бухтіарова // Економічний простір. – 2014. – № 90. – С. 128–138.
9. Ващенко Ю.В. Банківське право: Навч. посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 344 с.

10. Волкова Н. Апробація методики визначення рівня транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості банку за умов асиметрії інформації // Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства. – 2017. – №2.
11. Волосович, С. Особливості й тенденції розвитку національної системи страхування банківських вкладів в умовах євроінтеграції / С. Волосович, В. Тринчук // Вісник Національного Банку України. – 2007. – № 8. – С. 28-34.
12. Галайко Н. Р. Система гарантування вкладів в банківській системі України та європейському союзу [Електронний ресурс] / Н. Р. Галайко. // Ефективна економіка. - 2015. - № 5.
13. Герасименко Р. А. Методика визначення рівня транспарентності в оцінюванні фінансової стійкості банку за умов асиметрії інформації / Р. А. Герасименко, В. В. Герасименко, В. О. Самофалова // Финансы, учет, банки. - 2016. - Вып. 1. - С. 69-76.
14. Гончарук К. В. Місце фонду гарантування вкладів фізичних осіб у системі державного регулювання ринку депозитних послуг [Електронний ресурс] / К. В. Гончарук // Вісник Сумського державного університету. Сер. : Економіка. - 2012. - № 4. - С. 98-101.
15. Гордіца Т. М. Вплив механізму функціонування сучасної системи гарантування вкладів фізичних осіб на розвиток ринку банківських депозитів [Електронний ресурс] / Т. М. Гордіца // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2012. - Вип. 2. - С. 280-286.
16. Делгербаяр Б., Даажамба Б. Система захисту вкладов громадян від банківських ризиків // Известия ИГСА. – 2011. – № 6 (80). – С. 84–87.
17. Дребот Н.П. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб в Україні: діяльність і перспективи розвитку / Н.П.Дребот // Вісник Ун-ту банківської справи Нац. банку України. - 2015. - № 2 (23). - С. 27-34.
18. Єпіфанов, А. О. Операції комерційних банків [Текст] / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с.

19. Закон України Про банки і банківську діяльність: №2121- III від 07.12 2000 р.
20. Закон України Про Національний банк України: № 679 – XI від 20.05 1999 р.
21. Інформація про фонд гарантування вкладів фізичних осіб // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/about>
22. Коваленко В. В. Розвиток систем гарантування вкладів до і після кризи [Електронний ресурс] / В. В. Коваленко // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2013. - Вип. 1. - С. 363-370.
23. Копелюк, О. І. Банківські операції [Текст] / О. І. Копелюк, О. М. Музичка. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 536 с.
24. Марчук В. Ю. Система гарантування вкладів фізичних осіб: напрями удосконалення [Електронний ресурс] / В. Ю. Марчук // Економіка та держава. - 2015. - № 1. - С. 27-29.
25. Маслобоева Д., Фрідман А. Страхування депозитів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/33_NIEK_2008/Economics/37215.doc.htm
26. Моисеев С. Р. Денежно-кредитная политика: теория и практика: учебн. Пособие / С.Р. Моисеев. - М. : Московская финансово-промышленная академия, 2011. - 784 с.
27. Огієнко В. І., Кожель Н. О. Страхування депозитів: Навч. посібник. – Львів: ЛБІ НБУ, 2004. – 207 с.
28. Орлова В. О. Підвищення рівня довіри населення до банківського сектора за допомогою системи гарантування вкладів [Електронний ресурс] / В. О. Орлова, Д. Л. Кожухов // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. Економічні науки. - 2013. - № 3. - С. 122-129.
29. Офіційний сайт Європарламенту : Директива 2014/49/ ЄС від 16 квітня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0049>

- 30.Офіційний сайт Канадської корпорації страхування депозитів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cdic.ca/en/Pages/default.aspx>
- 31.Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
- 32.Пашнева В. А. Правова природа страхування банківських вкладів // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2011. – Том 24 (63). – № 2. – С. 110-114.
- 33.Пашенко, Н.И. Страхование вкладов как фактор роста инвестиционных возможностей коммерческих банков / Н. И. Пашенко, С. Н. Пашенко // Финансы, денежное обращение и кредит. –2009. – № 3(32). – С. 151-157.
- 34.Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності пов'язаних із банком осіб [Електронний ресурс]: Закон України, прийнятий від 02.03.2015 року. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/218-19/paran111#n111>.
- 35.Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи [Електронний ресурс]: Закон України, прийнятий від 04.07.2014 року. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1586-18>
- 36.Про грошову реформу в Україні [Електронний ресурс]: указ Президента України від 25.08.1996. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/762/96>.
- 37.Про заходи щодо захисту прав фізичних осіб – вкладників комерційних банків України [Електронний ресурс]: Указ Президента України, прийнятий від 10.09.1998 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996/98>.
- 38.Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України [Електронний ресурс]: закон України від 31. 10. 2008, редакція

від 14. 04. 2012 р. – Режим доступу:

<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/639-17>

39. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]: закон України, прийнятий від 23.02.2012 р., редакція від 12.08.2015 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
40. Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс]: Закон України, прийнятий від 20. 09. 2000 р. (втратив чинність) – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2740-14>.
41. Реверчук О. С. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб у системі економічної безпеки розвитку банківництва України [Електронний ресурс] / О. С. Реверчук // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2011. - Вип. 7(2). - С. 121-125.
42. Річний звіт ФГВФО за 2016 рік // [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://www.fg.gov.ua/images/docs/reports/Annual_report_FGVFO_zvit_2016_ukr.pdf
43. Руденко З. М. Діяльність фонду гарантування вкладів фізичних осіб та його співпраця з Національним банком України [Електронний ресурс] / З. М. Руденко // Науковий вісник НЛТУ України. - 2014. - Вип. 24.7. - С. 286-291.
44. Саєнко В. Б. Організаційне забезпечення механізму державного гарантування захисту прав вкладників - фізичних осіб: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02; Донец. держ. ун-т упр. – Донецьк, 2011. – 20 с.
45. Серветник І. В. Надійність роботи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб за умови отримання повноважень виведення банків з ринку [Електронний ресурс] / І. В. Серветник // Регіональна економіка. - 2012. - № 3. - С. 129-139.
46. Серпенінова Ю. С. Відповідність національної системи гарантування вкладів фізичних осіб світовим стандартам ефективності [Електронний ресурс] / Ю. С. Серпенінова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. - 2014. - Вип. 38. - С. 240-249.

- 47.Серпенінова Ю. С. Науково-методичні підходи до класифікації систем гарантування вкладів [Електронний ресурс] / Ю. С. Серпенінова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2014. - Вип. 2. - С. 266-273.
- 48.Серпенінова Ю. С. Обмеження системи гарантування вкладів [Електронний ресурс] / Ю. С. Серпенінова // Фінансовий простір. - 2014. - № 3. - С. 211-216.
- 49.Серпенінова Ю. С. Особливості реалізації фондом гарантування вкладів фізичних осіб законодавчо визначених функцій [Електронний ресурс] / Ю. С. Серпенінова // Вісник Української академії банківської справи. - 2014. - № 1. - С. 44-49.
- 50.Скірка А. С. Аналіз діяльності Фонду гарантування вкладів у кризовий період 2014–2016 рр. / А. С. Скірка // Бізнес Інформ. - 2017. - № 2. - С. 242-252.
- 51.Скірка А. С. Теоретична суть і необхідність гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] / А. С. Скірка // Економічний аналіз. - 2015. - Т. 19(1). - С. 162-170.
- 52.Смовженко, Т. Розвиток національної системи гарантування вкладів фізичних осіб: застосування передових принципів та методів / Т. Смовженко, І. Серветник // Банківська справа. – 2012. – № 5. – С. 59–75.
- 53.Соколов О. М. Правові засади взаємодії Фонду гарантування вкладів фізичних осіб з Національним банком України [Електронний ресурс] / О. М. Соколов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. - 2016. - Вип. 3. - С. 192-200.
- 54.Тищенко В. В. Система гарантування вкладів фізичних осіб як чинник економічної безпеки банківської діяльності в Україні [Електронний ресурс] / В. В. Тищенко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2017. - Вип. 24(2). - С. 88-92.

- 55.Ткаченко Н. Теоретичні основи гарантування банківських вкладів [Електронний ресурс] / Н. Ткаченко, Д. Чеховський // Світ фінансів. - 2014. - Вип. 2. - С. 56-62.
- 56.Федосєєва Т. Р. Гарантування вкладів фізичних осіб: проблемні питання [Електронний ресурс] / Т. Р. Федосєєва // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ . - 2016. - № 2. - С. 296-305.
- 57.Фомінов Р. М. Функції фонду гарантування вкладів фізичних осіб: теоретико-правові аспекти [Електронний ресурс] / Р. М. Фомінов // Правовий вісник Української академії банківської справи. - 2013. - № 2. - С. 53-57.
- 58.Фонд гарантування вітає ініціативу Прем'єр-міністра країни приділити належну увагу діяльності Фонду // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.fg.gov.ua/about/prezentatsiji-fondu/34433-fond-harantuvannia-vitaie-initsiatyvu-premier-ministra-krainy-ptydilyty-nalezhnu-uvahu-diialnosti-fondu>
- 59.Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: нові реалії, старі проблеми [Електронний ресурс] // Економіка і прогнозування. - 2014. - № 4. - С. 151-153.
- 60.Ходак Є. С. Регуляторна діяльність фонду гарантування вкладів фізичних осіб: адміністративно-правовий аспект [Електронний ресурс] / Є. С. Ходак // Судова апеляція. - 2016. - № 2. - С. 33-40.
- 61.Ходак Є. С. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб як суб'єкт адміністративно-правового регулювання відносин у сфері гарантування вкладів фізичних осіб в Україні [Електронний ресурс] / Є. С. Ходак // Судова апеляція. - 2017. - № 4. - С. 30-38.
- 62.Чемерис М. С. Характеристика окремих принципів гарантування та страхування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс] / М. С. Чемерис // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: : Право. - 2014. - Вип. 26. - С. 191-194.
- 63.Череп А. В. Діяльність фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні [Електронний ресурс] / А. В. Череп, О. В. Коротаєва // Теоретичні

і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. - 2013. - Вип. 2(1). - С. 345-352.

64. Чеховський Д. Б. Економічна природа гарантування банківських вкладів / Д. Б. Чеховський // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : збірник наукових праць / ред. кол. : І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Випуск 26. – С. 95–100
65. Чеховський Д. Б. Функціональне призначення і принципи функціонування механізму гарантування банківських вкладів [Електронний ресурс] / Д. Б. Чеховський // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2014. - № 2. - С. 182–186.
66. Чуб О.О. Транспарентність у діяльності ділових та центральних банків у глобальному просторі / О.О.Чуб // Економіка і регіон. - 2012. - № 1 (32) – С.81-85.
67. Шкляр А. І. Функціональні проблеми системи гарантування вкладів в Україні та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / А. І. Шкляр // Економіка України. - 2016. - № 3. - С. 52-59.
68. Юрик С. О. Основні проблеми фонду гарантування вкладів фізичних осіб в умовах банкрутства банків України [Електронний ресурс] / С. О. Юрик // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна. - 2015. - Вип. 89. - С. 45-48/

ДОДАТКИ

Додаток А

Розрахунки з вкладниками щодо виплати відшкодування в 2016 році, тис. грн.

№	Перелік ліквідованих банків	Дата початку ліквідаційної процедури	Залишок коштів, не отриманий вкладниками	Нарахована сума відшкодування	Фактично отримано коштів у 2016 році	Залишок коштів, не отриманий вкладникам и станом на 01.01.2017
			станом на 01.01.2016	у 2016 році		7=4+5-6
1	2	3	4	5	6	7
1	АТ «ЕРДЕ БАНК»	09.01.2013	2 222,92	181,03	203,17	2 200,79
2	АТ «БАНК «ТАВРИКА»	20.03.2013	6 457,17	92,72	191,71	6 358,17
3	ПАТ «КБ «ДАНИЕЛЬ»	16.04.2014	7 791,15	4,27	278,76	7 516,66
4	ПАТ «РЕАЛ БАНК»	21.05.2014	19 260,93	0,00	701,19	18 559,75
5	АТ «БРОКБІЗНЕС БАНК»	11.06.2014	97 739,93	0,00	5 718,19	92 021,74
6	АТ БАНК «МЕРКУРІЙ»	12.06.2014	6 706,39	0,00	361,36	6 345,03
7	ПАТ «БАНК «ФОРУМ»	16.06.2014	77 427,20	319,46	4 106,73	73 639,93
8	ПАТ КБ «ІНТЕРБАНК»	23.07.2014	3 273,04	93,82	1 537,49	1 829,37
9	ПАТ «ЗАХІДІНКОМБАНК»	23.07.2014	11 936,79	0,00	1 256,08	10 680,71
10	ПАТ «АКБ БАНК»	29.08.2014	8 732,99	0,00	246,79	8 486,19
11	ПАТ «КБ»ПРОМЕКОНОМБАНК»	08.09.2014	1 188,59	0,00	1 188,59	0,00
12	ПАТ «СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК»	18.09.2014	2 486,44	80 812,13	80 398,41	2 900,17
13	ПАТ «КБ «ПІВДЕНКОМБАНК»	26.09.2014	38 181,36	199,76	3 253,89	35 127,22
14	ПАТ «ФІНРОСТБАНК»	16.10.2014	20 530,98	0,00	1 311,23	19 219,75
15	ПАТ «КБ «УФС»	13.11.2014	17 774,89	35 555,82	34 401,10	18 929,60
16	АТ «СВРОГАЗБАНК»	18.11.2014	20 125,71	72,18	1 977,46	18 220,43
17	АТ «БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА»	24.12.2014	213,50	19 212,81	17 006,65	2 419,66
18	ПАТ «ТЕРРА БАНК»	05.12.2014	878,39	202,20	499,76	580,83
19	ПАТ «КБ «АКТИВ БАНК»	24.12.2014	19 436,38	3 453,06	7 065,15	15 824,29
20	ПАТ «ПРАЙМ БАНК»	03.10.2014	435,46	0,00	0,00	435,46
21	ПАТ «АКТАБАНК»	16.01.2015	14 314,30	24 680,12	28 749,75	10 244,68
22	ПАТ «ІНТЕРКРЕДИТБАНК»	17.01.2015	173,41	0,00	0,00	173,41
23	ПАТ «ГРІН БАНК»	23.01.2015	53,36	0,00	2,22	51,14
24	АТ «КБ «ЕКСПОБАНК»	26.01.2015	4 384,58	18 393,35	16 868,88	5 909,05
25	ПАТ «БАНК «ДЕМАРК»	30.01.2015	9 601,74	0,00	1 794,25	7 807,48
26	АТ «ПОРТО-ФРАНКО»	30.01.2015	8 619,63	0,00	1 336,62	7 283,01
27	ПАТ «КБ «АКСІОМА»	30.01.2015	914,05	0,00	74,36	839,69
28	ПАТ «МЕЛІОР БАНК»	11.02.2015	20,99	0,00	0,00	20,99
29	ПАТ «БГ БАНК»	27.02.2015	10 516,01	0,00	1 222,54	9 293,47
30	ПАТ «ЛЕГБАНК»	27.02.2015	3 876,77	18,17	989,67	2 905,28
31	ПАТ «БАНК»КАМБІО»	02.03.2015	6 549,16	263 950,84	29 023,35	241 476,65
32	ПАТ «ВіЕйБі»	20.03.2015	574 475,24	4 298,14	118 776,28	459 997,10
33	ПАТ «МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК»	20.03.2015	61 851,72	550,26	7 341,18	55 060,80
34	ПАТ «ПРОФІНБАНК»	20.04.2015	2 513,06	223,20	200,23	2 536,04
35	ПАТ «УКРБІЗНЕСБАНК»	23.04.2015	31 352,60	-1,15	2 657,81	28 693,65
36	АБ «УКООПСІЛКА»	24.04.2015	1 175,99	2 242,67	2 228,87	1 189,79

37	ПАТ «ЗЛАТОБАНК»	13.05.2015	33 705,14	3 546,66	12 078,26	25 173,54
38	АТ «ІМЕКСБАНК»	27.05.2015	196 333,75	65 893,00	64 032,98	198 193,76
39	ПАТ «КРЕДИТПРОМБАНК»	03.06.2015	13 188,92	200,00	947,73	12 441,18
40	ПАТ «КБ»НАДРА»	05.06.2015	355 696,41	25 139,88	177 302,90	203 533,39
41	ПАТ «ЕНЕРГОБАНК»	12.06.2015	46 846,93	0,00	27 188,41	19 658,52
42	ПАТ «КБ «СТАНДАРТ»	19.06.2015	42 699,45	5 739,76	30 841,40	17 597,81
43	ПАТ «БАНК «КІЇВСЬКА РУСЬ»	17.07.2015	94 463,53	8 443,51	28 915,37	73 991,67
44	ПАТ «УПБ»	31.08.2015	29 553,67	2 206,17	21 569,63	10 190,20
45	ПАТ «БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ»	31.08.2015	29 721,72	-373,72	14 650,59	14 697,40
46	ПАТ АБ «СТОЛИЧНИЙ»	15.09.2015	4 240,65	0,00	2 634,37	1 606,28
47	ПАТ «ДЕЛЬТА БАНК»	21.09.2015	683 971,76	27 184,59	188 350,47	522 805,88
48	ПАТ «УКРГАЗПРОМБАНК»	05.10.2015	15 800,23	0,00	9 223,76	6 576,47
49	ПАТ «АКБ КАПІТАЛ»	30.10.2015	42 920,38	0,00	9 605,94	33 314,45
50	ПАТ «РАДИКАЛ БАНК»	10.11.2015	20 857,15	8 371,27	21 597,47	7 630,95
51	ПАТ «ІНТЕГРАЛ- БАНК»	27.11.2015	3 427,37	27 865,47	27 717,97	3 574,87
52	АТ «БАНК «НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ»	03.12.2015	45 487,48	329 794,72	367 233,57	8 048,63
53	ПАТ «УНІКОМБАНК»	04.12.2015	1 512,84	2 420,10	3 548,51	384,43
54	ПАТ БАНК «КОНТРАКТ»	11.12.2015	10 703,51	6 681,17	14 557,31	2 827,37
55	АТ «БАНК «ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ»	18.12.2015	3 969 701,05	5 138,04	3 429 817,80	545 021,29
56	ПАТ «ЮСБ БАНК»	28.12.2015	46 760,29	282,67	43 491,44	3 551,52
57	ПАТ «ВБР»	23.12.2015	18 948,43	39,49	9 175,14	9 812,78
58	АТ «БАНК ВЕЛЕС»	11.02.2016	0,00	91,76	10,87	80,90
59	ПАТ «АВАНТ БАНК»	26.02.2016	0,00	552 590,07	511 864,80	40 725,26
60	ПАТ «КБ «ПРЕМІУМ»	11.02.2016	0,00	149 312,14	147 000,25	2 311,89
61	ПАТ «УКРІНБАНК»	23.03.2016	0,00	879 669,34	813 598,24	66 071,11
62	АТ КБ «ТК КРЕДИТ»	08.04.2016	0,00	500,28	390,94	109,34
63	ПАТ «БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ- УКРАЇНА»	22.04.2016	0,00	15 113,50	8 863,88	6 249,61
64	ПАТ «БАНК «СОФІЙСЬКИЙ»	25.04.2016	0,00	25 550,22	23 913,95	1 636,27
65	ПАТ «КБ «ХРЕЩАТИК»	06.06.2016	0,00	2 039 930,79	1946 426,06	93 504,73
66	ПАТ «БАНК МИХАЙЛІВСЬКИЙ»	13.07.2016	0,00	1 728 467,86	1652 783,45	75 684,42
67	ПАТ «ФІДОБАНК»	20.07.2016	0,00	1 507 931,83	1431 637,35	76 294,47
68	ПУАТ «СМАРТБАНК»	25.07.2016	0,00	19,66	0,00	19,66
69	ПАТ «КЛАСИКБАНК»	12.08.2016	0,00	253,53	0,00	253,53
70	ПАТ «СВРОБАНК»	17.08.2016	0,00	256 702,33	250 613,83	6 088,50
	Разом:		6799733,48	8129260,91	11664554,39	3264440,01

Додаток Б

Розрахунки з вкладниками у 2017 році (тис. грн)

№	Перелік ліквідованих банків	Дата початку ліквідаційної процедури	Залишок коштів, не отриманий вкладниками станом на 01.01.2017	Нарахована сума відшкодувань у 2017 році	Фактично отримані кошти у 2017 році	Залишок коштів, не отриманий вкладникам и станом на 01.01.2018
1	АТ "ЕРДЕ БАНК"	09.01.2013	2 200,79	0,00	5,71	2 195,08
2	АТ "БАНК "ТАВРИКА"	20.03.2013	6 358,17	0,00	152,48	6 205,69
3	ПАТ "КБ "ДАНІЕЛЬ"	16.04.2014	7 516,66	0,00	116,72	7 399,94
4	ПАТ "РЕАЛ БАНК"	21.05.2014	18 559,75	0,00	390,07	18 169,68
5	АТ "БРОКБІЗНЕСБАНК"	11.06.2014	92 021,74	533,93	1481,90	91 073,77
6	АТ БАНК "МЕРКУРІЙ"	12.06.2014	6 345,03	0,00	228,01	6 117,02
7	ПАТ "БАНК "ФОРУМ"	16.06.2014	73 639,93	200,00	2 497,36	71 342,57
8	ПАТ КБ "ІНТЕРБАНК"	23.07.2014	1 829,37	0,00	279,58	1 549,80
9	ПАТ "Західкомбанк"	23.07.2014	10 680,71	73,54	489,79	10 264,46
10	ПАТ "АКБ БАНК"	29.08.2014	8 486,19	0,00	338,27	8 147,93
12	ПАТ "СТАРОКИЇВСЬКИЙ БАНК"	18.09.2014	2 900,17	3 839,60	1 707,60	5 032,17
13	ПАТ "КБ "ПІВДЕНКОМБАНК"	26.09.2014	35 127,22	0,00	2 169,99	32 957,23
14	ПАТ "ФІНРОСТБАНК"	16.10.2014	19 219,75	257,09	591,99	18 884,85
15	ПАТ "КБ "УФС"	13.11.2014	18 929,60	98 456,92	9 930,86	107 455,66
16	АТ "СВРОГАЗБАНК"	18.11.2014	18 220,43	947,43	3 050,88	16 116,98
17	АТ "БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА"	24.12.2014	2 419,66	1 762,94	1 845,30	2 337,30
18	ПАТ "ТЕРРА БАНК"	05.12.2014	580,83	756,98	986,21	351,60
19	ПАТ "КБ "АКТИВ БАНК"	24.12.2014	15 824,29	49,31	986,37	14 887,22
20	ПАТ "ПРАЙМ БАНК"	03.10.2014	435,46	0,00	0,00	435,46
21	ПАТ "АКТАБАНК"	16.01.2015	10 244,68	3 479,69	3 921,92	9 802,45
22	ПАТ "ІНТЕРКРЕДИТБАНК"	17.01.2015	173,41	0,00	0,00	173,41
23	ПАТ "ГРІН БАНК"	23.01.2015	51,14	0,00	0,00	51,14
24	АТ "КБ "ЕКСПОБАНК"	26.01.2015	5 909,05	2 054,50	653,40	7 310,15
25	ПАТ "Банк "Демарк"	30.01.2015	7 807,48	0,00	621,50	7 185,98
26	АТ "ПОРТО-ФРАНКО"	30.01.2015	7 283,01	0,00	283,91	6 999,10
27	ПАТ "КБ "АКСІОМА"	30.01.2015	839,69	0,00	0,00	839,69
28	ПАТ "МЕЛІОР БАНК"	11.02.2015	20,99	0,00	0,00	20,99
29	ПАТ "БГ БАНК"	27.02.2015	9 293,47	180,00	41,57	9 431,91
30	ПАТ "ЛЕГБАНК"	27.02.2015	2 905,28	0,00	112,01	2 793,27
31	ПАТ "Банк"КАМБІО"	02.03.2015	241 476,65	0,00	10 622,41	230 854,24
32	ПАТ "ВіЕйБі"	20.03.2015	459 997,10	-49,73	9253,11	450 694,25
33	ПАТ "МІСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК"	20.03.2015	55 060,80	1 780,45	4 651,94	52 189,30
34	ПАТ"ПРОФІНБАНК"	20.04.2015	2 536,04	0,00	16,50	2 519,54
35	ПАТ "УКРБІЗНЕСБАНК"	23.04.2015	28 693,65	0,00	913,05	27 780,59
36	АБ "УКООПСІЛКА"	24.04.2015	1 189,79	195,99	810,80	574,98
37	ПАТ "ЗЛАТОБАНК"	13.05.2015	25 173,54	17 351,25	11 462,56	31 062,23
38	АТ "ІМЕКСБАНК"	27.05.2015	198 193,76	5 793,29	28 294,27	175 692,78
39	ПАТ "КРЕДИТПРОМБАНК"	03.06.2015	12 441,18	0,00	150,57	12 290,61
40	ПАТ "КБ"НАДРА"	05.06.2015	203 533,39	8 136,22	18 567,76	193 101,85
41	ПАТ "ЕНЕРГОБАНК"	12.06.2015	19 658,52	150,00	2 089,34	17 719,19

42	ПАТ "КБ "СТАНДАРТ"	19.06.2015	17 597,81	8 649,81	8 345,25	17 902,36
----	--------------------	------------	-----------	----------	----------	-----------

Продовження Дод.Б

43	ПАТ "БАНК "КІЇВСЬКА РУСЬ"	17.07.2015	73 991,67	9 293,64	8 023,18	75 262,12
44	ПАТ "УПБ"	31.08.2015	10 190,20	3 294,79	3 400,45	10 084,54
45	ПАТ "БАНК НАЦІОНАЛЬНИЙ КРЕДИТ"	31.08.2015	14 697,40	0,00	771,60	13 925,80
46	ПАТ АБ "СТОЛИЧНИЙ"	15.09.2015	1 606,28	0,00	103,05	1 503,23
47	ПАТ "ДЕЛЬТА БАНК"	21.09.2015	522 805,88	89 667,65	100 026,25	512 447,28
48	ПАТ "УКРГАЗПРОМБАНК"	05.10.2015	6 576,47	1 172,08	1 637,58	6 110,98
49	ПАТ "АКБ КАПІТАЛ"	30.10.2015	33 314,45	102 522,70	35 974,13	99 863,02
50	ПАТ "РАДИКАЛ БАНК"	10.11.2015	7 630,95	4 319,97	581,78	11 369,14
51	ПАТ "ІНТЕГРАЛ-БАНК"	27.11.2015	3 574,87	201,15	391,75	3 384,27
52	АТ "БАНК "НАЦІОНАЛЬНІ ІНВЕСТИЦІЇ"	03.12.2015	8 048,63	10 446,31	6 618,02	11 876,92
53	ПАТ "УНІКОМБАНК"	04.12.2015	384,43	0,00	0,00	384,43
54	ПАТ Банк "Контракт"	11.12.2015	2 827,37	574,61	897,87	2 504,11
55	АТ "БАНК "ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ"	18.12.2015	545 021,29	3 148,06	19 145,04	529 024,30
56	ПАТ "ЮСБ БАНК"	28.12.2015	3 551,52	97,39	55,17	3 593,74
57	ПАТ "ВБР"	23.12.2015	9 812,78	198,62	340,09	9 671,31
58	АТ "БАНК ВЕЛЕС"	11.02.2016	80,90	0,00	0,00	80,90
59	ПАТ "АВАНТ БАНК"	26.02.2016	40 725,26	2 836,75	3 028,70	40 533,31
60	ПАТ "КБ "ПРЕМІУМ"	11.02.2016	2 311,89	0,00	63,05	2 248,84
61	ПАТ "УКРІНБАНК"	23.03.2016	66 071,11	0,00	0,00	66 071,11
62	АТ КБ "ТК КРЕДИТ"	08.04.2016	109,34	0,00	0,13	109,21
63	ПАТ "БАНК ПЕТРОКОММЕРЦ-УКРАЇНА"	22.04.2016	6 249,61	0,00	643,02	5 606,59
64	ПАТ "БАНК "СОФІЙСЬКИЙ"	25.04.2016	1 636,27	0,00	325,87	1 310,39
65	ПАТ "КБ "ХРЕЩАТИК"	06.06.2016	93 504,73	7 426,66	28 360,60	72 570,79
66	ПАТ "БАНК МИХАЙЛІВСЬКИЙ"	13.07.2016	75 684,42	635 863,32	687 508,61	24 039,12
67	ПАТ "ФІДОБАНК"	20.07.2016	76 294,47	31 656,16	44 518,17	63 432,46
68	ПУАТ "СМАРТБАНК"	25.07.2016	19,66	0,00	0,00	19,66
69	ПАТ "КЛАСИКБАНК"	12.08.2016	253,53	0,00	0,00	253,53
70	ПАТ "ЄВРОБАНК"	17.08.2016	6 088,50	460,38	1 236,50	5 312,39
71	ПАТ "КСГ БАНК"	31.08.2016	1 437,09	57,51	389,22	1 105,39
72	АТ "АРТЕМ-БАНК"	16.11.2016	40 237,91	55 380,06	94 378,30	1 239,67
73	ПАТ БАНК "ТРАСТ"	07.12.2016	539 538,24	-114,94	533 091,29	6 332,01
74	ПАТ "КБ "Інвестбанк"	16.12.2016	-	93 288,73	89 604,84	3 683,90
75	АТ "ФОРТУНА-БАНК"	27.01.2017	-	91 654,64	88 016,16	3 638,48
76	ПАТ "ПЛАТИНУМ БАНК"	11.01.2017	-	4 883 195,55	4 792 467,79	90 727,76
77	АТ "НК БАНК"	20.01.2017	-	6 157,89	5 957,95	199,94
78	ПАТ ВЕКТОР БАНК"	03.03.2017	-	74 964,53	73 733,86	1 230,67
79	ПАТ "ФІНБАНК"	10.04.2017	-	3 077,25	248,33	2 828,92
80	ПАТ "ДІАМАНТ БАНК"	24.04.2017	-	112 702,02	112 637,79	64,24
81	АКБ "НОВИЙ"	14.07.2017	-	906,30	906,30	0,00
82	АТ "БАНК БОГУСЛАВ"	06.11.2017	-	180 871,04	147 751,05	33 119,99
	Разом:		3 845 653,25	6 559 920,02	7 010 894,43	3 394 678,84